

PAPER DETAILS

TITLE: Imâm-i Azam Ebû Hanîfe'nin Kissasi

AUTHORS: Münevver Tekcan

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/184440>

İMÂM-I AZAM EBÛ HANÎFE’NİN KISSASI

Yrd. Doç. Dr. Münevver TEKCAN*

Abstract

The story of Imam-ı Âzam Ebû Hanîfe

This study is concerned with a narration in prose about İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe’s birth and him being entitled as İmâm-ı Azam. This poem is constructed in relation two different versions. Ebû Hanîfe’s farther, Numan, ate an apple that he took from a river. As a result of this he was to get married to the daughter of the man who claimed that the apple belonged to him. Numan had a son names Sabit. At the age of six Sabit started his theology education with a mullah. At that time the sultan had a quarrel with his wife and told her to be “bosh ol!” – according to Islamic theology *bosh ol!* means that she was no longer his wife. Nevertheless he was not happy with his decision. Learned men could not arrive at a decision about the sultan’s case but Sabit was able to solve the sultan’s conflict. Thus he was entitled İmâm-ı Âzam at the age of six.

Bu yazımızda, Ebû Hanîfe’nin dünyaya gelişini ve İmâm-ı Âzam lâkabını alışını konu alan manzum bir hikayeyi ele aldık. Hikayenin iki varyantına dayandırılarak ortaya koyduğumuz metnin kuruluşunda, *Divân-ı Hikmet*’in Ahmet Caferoğlu yazma nüshasında yer alan (AC 360-370) *Kışsa-i Hazret-i İmâm-ı A’zam* ‘ı esas kabul ettik. Hikmet¹ tarzında yazılmış olan bu manzum hikaye,

* Kocaeli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Dili Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi

¹ Hikmet hak. ayrıntılı bilgi için bkz. M. Fuad Köprülü, *Türk edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, DİB yay., Ankara 1976; Kemel Eraslan, *Ahmed Yesevi: Divan-ı Hikmetten Seçmeler*, Kültür Bakanlığı yay., Ankara 1991.

77 beyit olup nesh-talik ile yazılmıştır. Hikayenin ikinci varyantı ise Kazan Devlet Üniversitesi kütüphanesinden elde ettiğimiz T2402 numarada kayıtlı hikmet mecmuasında bulunan *Yarım Alma Kitab*'dır. Adı geçen manzum metin, 67 beyitlik bir hikmettir, bozuk bir talik ile yazılmıştır. Esas aldığımız nüsha (AC) ile Kazan nüshası (K) arasındaki farklar muhteva ile ilgili olmayıp imlâ, ses ve şekil yönündendir.

İmam-ı Âzam Ebû Hanife hakkındaki manzum hikaye üzerine hazırladığımız bu çalışma sırasıyla şu bölümleri ihtiva etmektedir: Ebû Hanife'nin hayatı, *Kışsa-i Hazret-i İmâm -ı A'zam* hikayesinin özeti, Hikâyenin sözlü gelenekten derlenen varyantı, Dil Özellikleri, Metin, Dizin, Ahmet Caferoğlu nüshası (AC), Kazan nüshası (K).

Ebû Hanîfe

Ebû Hanîfe² Nu'mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh (ö.150/767). Hanefî mezhebinin imamı büyük müctehid. 80 (699) yılında Kûfe'de doğdu. Daha önce doğduğu hakkında bazı iddialar hariç tutulursa Ebû Hanîfe'nin doğum tarihinde görüş birliği vardır. Torunları Ömer ve İsmail'in belirttiklerine göre nesebi Nu'mân bin Sâbit bin Zûtâ bin Mâh'tır. Aslen Arap olmayan Ebû Hanîfe'nin dedelerinin Fars menşeli olduğu rivâyet edilmektedir. Memleketleri fethedildiği zaman kabilelerinin ileri gelenleri arasında kendilerine de eman verilmiş, onlara esir muâmesi yapılmamış ve Arap olmadıkları için Teymullah Sa'lebe oğullarının himayesine verilmişlerdir. Diğer bir rivâyete göre ise dedesi Zûtâ köle olarak İran'dan getirilmiş, sonra da efendisi tarafından azat edilmiştir. Bundan dolayı Ebû Hanîfe, Bekir b. Vâil oğulları veya Teymullah b. Sa'lebe oğullarının azatlısı diye bilinmiş ve zaman zaman Teymî nisbesiyle de anılmıştır. Türk asıllı olduğu rivâyetleri de bulunmakla birlikte dedesi Zûtâ'nın, aslen Kâbil bölgesinde yaşayan Fârisoğullarına mensup "merzûbân" denilen bir uçbeyi olduğu rivâyeti daha kuvvetli görünmektedir. Dedeleri Sâsânî devletinde görev almış, vâililik yapmış kimselerdir.

Birçok farklı bölge ve ırklara mensûbiyetinin rivâyet edilmesi, babası Sâbit'in bütün bu anılan yerlerde bir müddet oturduktan sonra Kûfe'ye gelip yerleşmesiyle izâh edilebileceği gibi, diğer büyük ve önemli şahsiyetlerde görüldü-

² Ebû Hanîfe hak. ayrıntılı bilgi için bkz. Muhammed Ebû Zehra, *Ebû Hanîfe* (Çev. Osman Keskiöğlu), Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1962 ; Mustafa Uzunpostalcı *Ebû Hanîfe Hayatı ve İslam Fıkıhındaki Yeri* (doktora tezi 1986, S Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü ; Muhammed Ebû Zehra, a.g.e. s.14-15
Mustafa Uzunpostalcı, *Ebû Hanîfe, TDV İA*, İstanbul,1994,X, s.131-132

ğü gibi, farklı ırk ve bölge mensûplarının Ebû Hanîfe'ye ayrı ayrı sahip çıkmasıyla da açıklanabilir

Ebû Hanîfe hakkında döneminden başlayarak hayatı ve görüşleriyle ilgili olarak çok sayıda menkıbe ve rivâyet teşekkül etmiştir. Özellikle menâkıb kitaplarında Ebû Hanîfe veya Nu'mân adında bir şahsın geleceği, ümmetin ışığı olacağı, dini ve sünneti ihyâ edeceği meâlinde bazı hadislerle senet ve metinleriyle birlikte yer verilir.³

Ebû Hanîfe, ticaretle uğraşan varlıklı bir âilenin çocuğudur. Kendisi de ilim tahsiline başlamadan tüccarlık yapmıştır. Küçük yaşlarda Kur'an'ı ezberlediği sanılan Ebû Hanîfe, kırâat ilmini kırâat-ı seb'a âlimlerinden olan Âsım b. Behdele'den öğrenmiştir. Fıkıh konusunda Hammâd b. Ebû Süleyman'dan ders alarak amelî fıkıh alanında derinleşerek bu alanda otorite olmuştur. Devrinin seçkin âlimlerinin pek çoğundan ilmî yönden faydalanma imkanı bulan Ebû Hanîfe'nin asıl hocası Kûfe re'y ekolünün üstadı olan Hammâd b. Ebû Süleyman'dır. On sekiz yıl hocasının ders halkasına devam etmiş ölümünden sonra da hocasının yerine geçerek ders vermiştir. Çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir.

Kaynaklar Ebû Hanîfe'nin kanaatkâr, cömert, güvenilir, âbid ve zâhid bir kişi olduğunda görüş birliği içindedirler.

Hikayenin konusu

Çalışmamıza konu edinilen *Kışşa-i Hazret-i İmâm-ı A'zam* 'da önce Allah'ın varlığı, birliği ve kudreti üzerinde durulur. Bu girişten sonra başlayan hikayenin asıl konusu şöyledir: Sabit, bir arktan akan suda abdest alırken suda akıp gelen kızıl elmayı alır, yarısını yer. Pişman olur, sahibini bulup bedelini ödemek ister, sahibine bir bağ içinde rast gelir, sahibi elmanın kendi bahçesinin elması olduğunu ve izinsiz alıp yarımını yediği için ahirette cezasını çekeceğini söyler. Bunun üzerine Sabit, âhiret yerine bunun cezasını bu dünyada çekmek istediğini dile getirir. Elmanın sahibi ise evindeki dilsiz, elsiz, ayaksız ve kör olan kızını alırsa yarım almanın bedelini ödeyebileceğini ifade eder. Âhiret azabın-

³ Bu konuda kaynak olarak tespit edebildiğimiz Aclûnî, İsmâil b. Muhammaed, *Keşfu'l-hafa*, Beyrut 1351, (II.Cilt) (hadis no:53), adlı eserinde yer alan hadisler : "Benden sonra Numan b. Sâbit adlı ve Ebû Hanife künyeli bir adam gelecektir. Allahın dini ve benim sünnetim onun ellerinde hayat bulacaktır. Eğer Mûsa ile İsa'nın ümmeti içinde Ebû Hanife gibisi olsaydı, ne Yahudileşirler ne de Hristiyanlaşırlardı."; "Âdem benimle iftihar etti. Ben ise ümmetimden ismi Numan, künyesi Ebû Hanife olan -ki o ümmetimin kandilidir- bir adamla iftihar ediyorum."

dan korkan Sabit, kızı alıp cezasını bu dünyada çekmek ister, kızı almayı kabul eder. Bu kızı, anası ve atasının rızasıyla, nikah günü alıp getirirler, oğlan kızın çok güzel olduğunu görünce çok şaşırır, yüzünü ters çevirir, atası yalancı olan bu kızı, almak istemez. Atası ve anası özür dileyip durumu şöyle açıklarlar: Dilsizdir; daima Hak yadını söyledi, gıybet etmedi, kördür; mahrem olana bakmadı, sadece Kur'an okudu, elsizdir; kul hakkını almadı, ayaksızdır; kötü olan işe gitmedi. Bunları dinleyen Sabit, ikna olup kızı nikahına alır. Bir süre sonra bir oğulları dünyaya gelir. Adı Numan olan bu oğlanı mektebe verirler, her gün hocaya gider.

Aynı şehirde yaşayan bir padişah vardır. Bir gün ok atarken hanımına bir şaka yapar. Hanım ona “Sen cehennemliksin!” diye karşılık verince padişah da hanımına “Sen boş ol!” der. Bunun üzerine padişah bütün âlimleri toplayıp bu durumu aydınlatacak bir yorum ister. Bunu çözemezlerse üç güne kadar bütün ulemanın öldürüleceklerini söyler. Ulema çok kaygılanır. Ders anında Numan hocasından üzgün olmasının sebebini öğrenir. Hocasına kendisini padişaha götürürlerse bu durumun cevabını verebileceğini ifade eder. Âlimler, altı yaşındaki Numan'ı padişaha götürürler. Numan, padişahı dinler ve Kur'an'dan iki âyetle padişahın içinde bulunduğu durumu izah eder, hanımının boş olmayacağını ve kendisinin de cehennemlik olmayacağını bildirir. Ulema ve halk Numanı hayretle karşılarlar ve kedisine Â'zam adını verirler. Numanın atası ise, önceden yarım alma yediğini hatırlayıp o yarım elmayı yemese oğlunun üç yaşında Â'zam olacağını söyler.

İmam-ı Â'zam Ebû Hanîfe kıssasının günümüzde Anadolunun değişik yörelerinde sözlü gelenekte anlatılmakta olduğunu da belirtmek gerekir. ⁴

⁴ Kocaeli Üniversitesi Fen-Edb. Fakültesi , Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencileri arasından yaptığımız araştırmaya göre Bayburt, Erzurum ve Isparta yörelerinde “Yarı Alma, İmam-ı Azam Hazretlerinin Hikayesi” adlarıyla bu hikayenin sözlü gelenekte de anlatılmakta olduğunu gördük. Öğrencilerimizden Hasibe Seyhan'ın Isparta Gelendost Çaltı köyünde, büyükannesinden derlediği *İmam-ı Azamın Hikayesi* “ şu şekildedir: İmam-ı Hazretlerinin babası çalışmaya gidiyor, çalışmış çalışmış, yorulmuş, oturmuş bir nehrin kenarına. Otururken öğle vakti olmuş, ‘Kalkıp nehirde bi abdest alıyım da namaz kılıyım.’ demiş. Abdest alırken bir elma yuvarlanmış gelmiş sudan, hemen elmayı tutmuş, ısırmış, elmanın suyu boğazına kaçmış. haram olduğunu anlayınca elmayı eline almış, düşmüş nehrin kenarına. Gide git gide git bahçeyi bulmuş. Elmaya bakmış, ağaca bakmış, ağacın dalları nehre sarkmış. ‘Bu elma, bu ağacın.’ demiş. Dolaşmış bahçenin kapısından, bahçenin sahibine böyle böyle demiş:

- Senin elma suda abdest alırken geldi, ısırdım, düşmüş, bana helal it!...
- İtmem
- Neden?
- Üç sene kölelik yaparsan helal iderim.

Dil Özellikleri

1. İmlā

Ünlülerin Yazılışı:

1.a, e :Kelime başında medli $\bar{a}$ ve medsiz $\bar{a}$ elifle yazılmıştır: $\bar{a}$ ayak (4), $\bar{a}$ atana $\bar{a}$ (5), $\bar{a}$ atı (8), $\bar{a}$ arı $\bar{a}$ (10), $\bar{a}$ alma (10), $\bar{a}$ akıp (10), $\bar{a}$ aldı (13), $\bar{a}$ eyledi (2), $\bar{a}$ eşitti (39), $\bar{a}$ eri (45); kelime içinde elifle yazılmıştır: $\bar{a}$ yaratı (2), $\bar{a}$ kara (5), $\bar{a}$ barçası (5), $\bar{a}$ başı $\bar{a}$ (7), $\bar{a}$ oğlan (59), $\bar{a}$ kaytıp (65), $\bar{a}$ yaman (63), $\bar{a}$ berdi (2), $\bar{a}$ yerge (5), $\bar{a}$ yedim (12), $\bar{a}$ birer birer (13), $\bar{a}$ digen (30); kelime sonunda bazen elifle $\bar{a}$ bazen de hā-yı resmiyye $\bar{a}$ ile gösterilmiştir: $\bar{a}$ alta (73), $\bar{a}$ ata (74), $\bar{a}$ munda (60), $\bar{a}$ barça (48), $\bar{a}$ yanıda (65), $\bar{a}$ içre (14), $\bar{a}$ birle (10), $\bar{a}$ dise (22), $\bar{a}$ bizge (30).

2.1.i : Kelime başında elif + yā $\bar{a}$ ile, $\bar{a}$ inan (32) $\bar{a}$ ikenin (18), $\bar{a}$ ir (18), $\bar{a}$ içindeki (41); kelime içinde ve sonunda ise yā $\bar{a}$ ile yazıl-

Üç sene kölelik yapmış, üç sene yapıp bitirmiş.

- Ağam benim üç senem bitti, ben gidicen gâri, helal it!... demiş

- İtmem

- Neden?

- Eee... bir kör kızım var, ayağı topal, gözü kör, elleri çomak, onu alırsan helal iderim. demiş.

Dökmüş, düşünmüş. Bu gûnahtan nasıl kurtuluyum diye, helal itmiş. Kızın da babası Ona bir düşün idivermiş. Girdeğe girmiş, duvağını kaldırmış, baksa ki kızın gözleri görüyor, elleri çomak değil, ayağı topal değil. Hemen tekrar çıkmış, kızın babasına:

- Bir yanlışlık olmasın, bir yanlış yire girmeyin, kızın gözleri görüyo, elleri çomak değil, ayağı topal değil.'

- O senin helalin, onun ayakları dışarı yürümedi, gözleri kimseyi görmedi, helalin, git girdeğine gir!...

kakmış, gitmiş, girdeğine girmiş, boyunda bir oğlan çocuğu kalmış. Olmuş, doğmuş, büyümüş, okul zamanı gelince okula gitmiş, orda okumuş. Eve gelmiş, ertesi gün bidaha gitmiş, Guranı hatim etmiş, sevinerek gelmiş.

- Ana Guranı hatim etdim!....

- Aaah!... yavrum, senin baban çok sabırsızdı; o bi elmayı ısırmayaydı sen bi günde hatim ettiydin.

demiş. Çocuk da okuyo mezebimizin kurucusu İmam-ı Azam Hazretleri oluyo.

Kaynak Kişi: Adile Seyhan, Yaş:74, Okur-yazar değil.

میستیر: *kızıl* قزل (10), *arıqda* ار یقده (10), *yarımnı* یار منی (11), *kızım* قزیم (19), *kolu* کولی (38), *tağı* تاقی (44), *atını* اتینی (42), *tili* تیلی (20), *yigitni* ییگیت نی (18), *didi-ya* دیدا (21).

3. *o, ö, u, ü*: Kelime başında elif + vāv او ile, kelime içinde ve sonunda vāv و ile yazılmıştır: *ol zamānı* (27), *olturup* (59), *oğlan* (59), *oynadı* (45), *toylar* (27), *yoqtur* (35), *sordı* (32), *özı* (29), *özka* (8), *ötken* (63), *qorqar mu* (20), *sözlegeli* (9), *uşbu* (28), *töşek* (20), *üor ar kızı* (20), *qavuştıurup* (62), *turur* (32), *mundağ* (28), *üzre* (61), *üstide* (59), *uşbu* (28), *yaraşu* (61), *üzünü* (34), *ögürdi* (61), *tüşti* (43), *üç* (47), *üç* (34).

4. Az sayıda kelime ise ünlüler harekelenmiştir: قوروق *koruq* (6),
 مدين *ölümdin* (6), اويو مده *öyümde* (19), مختصر *muhtasar* (7).

Ünsüzlerin Yazılışı

1. *b, p* ünsüzleri genellikle tek noktalı yazılmış, *p* için nadiren üç nokta kullanılmıştır: *دبیا diben* (1), *بار bar* (2), *بردی berdi* (4), *او تو بدور ötüptür* (41), *کیرپ kirip* (14), *الب سز alıp-siz* (16), *قویتی koptı* (8).

2. *c*, *ç* ünsüzlerinden *c* tek noktalı, *ç* ise bazen üç noktalı yazılmıştır: *اوچ* *üç* (47), *جہار باغ دین* *çehār-bāğdīn* (13), *جان* *cān* (1), *کور کاج* *körgeç* (15), *کچہ* *keçe* (64), *حقتی* *çıktı* (29).

3. Bazı çekim ekleri kelime kök ve gövdelerinden ayrı yazılmıştır: **يکیت نی** *yigitni* (18), **دور** *hāmile bolupdur* (41), **مکتب غه** *mektebgā* (43), **اول زمانی** *ol zamāni* (27) yazılışında da ek ayrı yazılarken kelimeler bitişik yazılmıştır.

4. Çift ünsüzler genellikle tek yazılıp çift okunmakta ara sıra bu yazılışlarda şedde kullanılmıştır: *یاراتى yarattı* (2), *اشتى eşitti* (39), *کونکولارى kõngülleri*

(40), جَبَّار *ümmetin* (1), تَوَقَّان *tokkân* (6), قُلُوق *kulluk* (5), تَوَّتَّى *tutti* (39), حَقِّين *cebbâr* (9), جَهَنَّمِي *cehennemî* (46).

II.Ses Bilgisi

a) Ünlüler

Ünlü Uyumu

I. Kalınlık-İncelik Uyumu

Türkçe kelimelerde kalınlık incelik uyumu bulunur: *ayağ* (4); *bota* (64); *burun* (7,8); *barçası* (5); *man* (32); bu kuralın istisnaları da görülür: *könglin+ğa* (11); *könglinğ+daki* (15); *irenler+ğa* (80).

Arapça ve Farsça kökenli kelimelerde kalınlık-incelik uyumu genellikle tamdır. Birkaç örnekte, ince ünlülü kelimeye kalın, kalın ünlülü kelimeye de ince ünlü bulunduran ekler getirilerek bozulmuştur: *âhitret+de* (16, 24); *‘âlim +ge* (55); *haṭā+sı* (35); *za‘îfe+ler anası* (73); *yâdı +ını* (3), *mekteb+ğa* (43); *‘âlimler+ğa* (61), *Muştafâ+ge* (77).

II. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu:

Düzlük-Yuvarlaklık uyumuna uyan kelimeler karışıklık göstermektedir, tam olarak gelişmemiştir: *koru-k* (6), *öt-üptür* (41), *yarım-nı* (13), *uyı -ma* (78); *bota +m* (64); *karşu* (14); *kolın kavşur-up* (62); *oyna- dı* (45); *keltür -üp* (29); *töşek* (28); bu uyuma aykırı ekler şunlardır: 3. şahıs iyelik eki (+ı /+i): *öz +i* (9); *köz+i* (33,37); *‘özt+i+n ay-dı* (35); *imâmlarınğ uluğ+ı* (75); *taht üst+i+de* (79); belirtme durumu (+nı / +ni): *oğlan +nı* (56); *yol+nı* (76). Yaklaşma durumu (+ge): *öy+ge* (28); Ayrılma durumu (+dın/+din): *su+dın* (2); *ölüm+din* (6); *köngül+din* (79). Geniş zaman eki 2. teklik-çokluk ve 3. şahıs:(-er,-ur/-ür): *ayt -ur-sen* (46); *öl-er sizler* (47); *bar-ur* (76); *ber-ür-siz* (16); *yığlaş -urlar* (48); *hoş kör-erler* (54);Görülen geçmiş zaman 3.şahıs ve 1. çokluk şahıs (-dı / -di, -diler / -diler, -dük): *kop-tı* (8); *tur-dı* (14); *koşul-dı* (40); *tındur-dı* ; (71); *körme-di* (37); *kül-diler* (32); *yok ir-dük* (2). Gelecek zaman 1. teklik ve 3. teklik şahıslar (-ğay, -ğum): *devlet bol-ğay* (55); *ber-güm* (17); *al-ğum* (21); Emir 1., 2. ve 3. teklik şahıs: (-ayın, -ğıl, -sun / -sün): *bol-ayın* (25), *kutul-ayın* (26); *oltur-ğıl* (49); *ni kııl-sun* (22); *bol-sun* (42); sıfat-fiil eki (-er): *yör-er közi* (20); *kör-er közi* (23); *kil-ür* (31); zarf-fiil ekleri (-geç, -ğalı/-geli, -ğan, -ken, -u):

kör-geç (15, 29); *tut-ğalı* (4); *yör-geli* (4); *kör-geli* (3); *toğ-ğan* (6); *öt-ken* (8); *al- u bar- ur irdi-ya* (10); fiilden fiil yapım eki (-dur/ -dür, -tur /-tür): *bil-dür -di* (66, 71); *tın-dur- dı* (71); *yığ-dur-dı* (47); *kel-tür-p* (29); bildirme eki; (*turur, -dur/dür, -tur/ -tür*): *uşbu tur-ur* (32, 77); *mundağ tur-ur* (68); *yalğançı+dur* (34); *yok+dur* (81); *yok+tur* (38); *bu emes-tür* (30); *oğlan imes-dür* (55); soru eki (*mu*): *bar mu* (47); *bil-er mü siz* (31).

Ünlü Değişmeleri

1. -ı>-a değişmesi: *alta* (70), (krş. *altığa kir-di* (43))
2. e->ö-, -i->-ü- değişmesi: *ebir->ewir->ögür- di* (34)
3. ünlü türemesi : *sora-dı* (69); *yıgalar-siz* (50);
4. Orta hecede vurgusuz dar ünlünün düşmesi: *ağzı* (33); *şehir+de* (44); *koynından* (66); *könğlînga* (11); *nazım kıldım* (80) gibi örneklerde vezin gereği görülen ünlü düşmesi, *yörü-* fiilinde de görülür: *yör-geli* (49); *yör-gen* (69).
5. ünlü yutumu : *ne'ter-siz* (30)

b) Ünsüzler

Ünsüz Değişmeleri:

1. b- >m-: *ben>men* (53); *meni>beni* (21), *bin-di>min-di* (61).
2. t->d-: *dı- di* (47, 49).
3. d / z >g> y : *İzi+m Cebbār* (9)> *ige+sin* (12).
4. y- önses türemesi: *yipek* (40); *yığla-* (49, 53).
5. r-, -r-, -r düşmesi .*çār-bāğ* (13), *kutul-ayın* (26); *‘ābid i-kenin* (18).
6. b->ø düşmesi: *kahkah ol-up kül-* (30).
7. Süreksiz ünsüzlerden sonra gelen ünsüzler her iki şekilde de bulunur: *arık+da* (10); *iş+ge* (38); *yok+dur* (81); *tap-tı* (57); *tüş-ti* (51).
8. -t ve -k' dan sonra ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde, -t ve -k korunur: *at+ı* (8); *ayağ+ı* (20); şu kelimelerde ise -k- değişir: *ayağı* (31), *şomluğu* (73).
9. Harezmi döneminde olduğu gibi çok heceli kelimelerin sonundaki -ğ / -g' ler korunur: *andağ* (39); *uluğ* (69).

10. 3. teklik şahıs iyelik ekinden sonra gelen belirtme, yönelme, kalma ve ayrılma durumu eklerinden sonra bazen zamir *n*'si gelir: *könğl+i+n+de* (39); *kol+ı+n+da* (14); *yüz+i+n+i* (34); *at+ı+n+ı* (42).

III. Şekil Bilgisi

1. Yapım Eklerinin Şekil Bilgisi

a) isimden İsim Yapım Ekleri

1.+lık, +luk :+ *kul+luk* (5); *som+luk* (73); *hak+luk* (77);

2.+kına : *yaş + kına* (64).

3.+çı: *yalğan + çı* (34)

b) İsimden Fiil Yapım Ekleri

1. +a : *oy (u)n+a-dı* (45); *yarlık+a-* (9); *yaş+a-* (58)

2. +le : *söz+le-* (20)

c) Fiilden İsim Yapım Ekleri

1. -k / -k : *koru-k* (6), *töşe-k* (28)

2. -ç : *sevin-ç* (72)

3. -ım /-üm : *yar-ım* (11); *öl-üm* (6)

d) Fiilden Fiil Yapım Ekleri

1. -ıl: *aş-ıl-* (40); *koş-ul-* (40); *yığ-ıl-* (48)

2. -dür / - dur, -tür: *bil- dür-* (66); *kel-tür-* (29); *tın-dur-* (71); *yığ-dur-* (47)

3. -ş : *yığla-ş-* (48)

4. -t : *ay-t-* (46)

1. Çekim Eklerinin Şekil Bilgisi

a) İsim Çekimi

Geniş Zaman

Teklik

3.Şahıs: *bir kızım bar* (19); *kızım mundağ* (20); *közi yok* (20); *tili yok+tur* (36); *uşbu turur* (77); *mundağ turur* (68); *bu emes+tür* (30); *oğlan imesdür* (55); *mundağ ir-ür* (33); *yalğançı+dur* (34).

Geçmiş Zaman

Teklik

3. Şahıs: *mücerred ir-di* (9); *bar ir-di* (10); *şāhib-cemāl ir-di* (18); *kolında ir-di* (14).

Çokluk

1. Şahıs: *yoğ ir-dük* (2).

Şart:

Teklik

3. Şahıs: *yoğ bol-sa* (23).

Çokluk Ekleri:

+lar / +ler: *çār-bāğ+lar+nı* (13); *ḥatūn+lar* (28); *imām+lar* (76); *toy+lar* (27); *iren+ler+ğa* (80); *‘ālim+ler* (69); *ḳāzī +ler* (69); *mū‘min+ler* (76); *peygamber+ler* (8); *sevinç+ler* (77); *ādem+ler* (6); *iş+ler+din* (63); *za‘īfe+ler* (73).

İyelik Ekleri:

Teklik

1. Şahıs:

+m; +ım / +im; +üm: *ata+m* (81); *bota+m* (64); *ḥaṭā+m* (81); *İzi+m* (9); *ḳız+ım* (19); *pādşāh+ım* (57); *digen+im* (36); *fī‘l+im+din* (65); *köngl+üm* (79); *köz+üm* (79); *öy+üm+de* (19); *söz+üm+de* (81).

2. Şahıs:

+nğ; +ınğ / +inğ; +ünğ : *ata+nğ* (5); *nefs+inğ* (78); *su‘āl+ınğ+a* (61); *ḳudret+inğ* (1); *söz+inğ+ni* (54); *ḥudāy+ınğ+nı* (5).

3. Şahıs:

+ı / +i; +sı / +si : *at+ı* (8); *azāb+ı+dın* (26); *ḥaḳḳ+ı+n* (38); *ism+i* (70); *iç+i+de* (79); *köngl+i+n* (71); *ana+sı* (27); *ata+sı* (34); *bahā+sı+n* (12); *cezā+sı+n* (16); *ḥaṭā+sı* (35); *ige+si+n* (12).

Çokluk

1. Şahıs:

+ımız: *ķız+ımız* (32); *dīn+imiz+ning* (75).

2. Şahıs:

+ıngız: *ķız+ıngız* (30).

3. Şahıs:

+leri: *kōngül+leri* (40).

Durum Ekleri:

1. Yalın Hal

Eksizdir.

2. İlgi Hali:

a) +nıng / +ning: *Muṣṭfā+nıng* (1); *ķız+nıng* (35); *oğlan+nıng* (42); *atam+nıng* (64); *halk+nıng* (71); *imāmlar+nıng* (75); *söz+ning* (53); *āyet+ning* (67); *rivāyet+ning* (68); *dīnımız+ning yaruğı* (75); *mü'minler+ning* (75).b)+ıng: *+oğlan+ıng* (70).

3. Belirtme Hali:

a) +nı / +ni : *munı* (76); *alma+nı* (12); *yarım+nı* (13); *ķız+ım+nı* (19); *ķız+ı+n+ı* (22); *‘azab+ı+nı* (25); *yād+ı+n+ı* (36); *at+ı+n+ı* (42); *oğlan+nı* (56); *ma‘nā+sı+n+ı* (66); *biz+ler+ni* (2); *köz+ni* (3); *til+ni* (3); *ķişi+ni* (15); *siz+ni* (17); *yigit+ni* (18); *söz+ni* (24); *yüz+i+n+ı* (34); *nā-maḥrem+ni* (37); *söz+ıng+ni* (54).b) +n; +ı / i : *bahā+sı+n* (12); *cezā+sı+n* (16); *nikāh+ı+n* (27); *ķız+ı+n* (34); *ķişi ḥaḳḳ+ı+n* (38); *sırr+ı+n* (39); *kitāb+ı+n* (48); *cevāb+ı+n* (53); *ķol+ı+n* (62); *meni* (21).

4. Yönelme Hali:

a)+ğa / +ge: *çar-bāğ+ğa* (13); *ķız+ğa* (40); *oğlan+ğa* (42); *altı+ğa* (43); *mekteb+ğa* (43); *mollā+ğa* (43); *ḥatu+ğa* (44); *pādişāh+ğa* (45); *ḥan+ğa* (53); *baş+ı+ğa* (7); *ķol+ı+ğa* (11); *kōngl+i+n+ğa* (11); *yol+ı+ğa* (78); *ni+ge* (5); *yer+ge* (5); *öy+ge* (28); *ālim+ge* (30); *iş+ge* (38); *siz+ge* (68); *Muḥammed+ge* (77); *iç+i+ge* (14); *ālim+ler+ge* (54).b)+ka: *yaş+ka* (73).

5. Kalma Hali:

+da / +de: *arık+da* (10); *kol+ı+n+da* (14); *mu+n+da* (25); *taht+ı+da* (60); *yan+ı+da* (65); *yaş+ı+n+da* (74); *āhiret+de* (16); *şehir+de* (44); *öy+üm+de* (19); *köngl+i+n+de* (39); *üst+i+de* (59); *içi+n+de* (70); *söz+üm+de* (81).

6. Ayrılma Hali:

+dın / +dın: *su+dın* (2); *ādem ana+dın* (6); *zamān+dın* (8); *hatm-ı Kur'ān+dın* (37); *taht+dın* (62); *andın* (62); *zarār+dın* (63); *sonğ+ı+dın* (8); *'azāb+ı+dın* (26); *taht+ı+dın* (61); *koyn+ı+n+dın* (66); *rūh+ı+dın* (80); *ölüm+dın* (6); *Kūfe+dın* (8); *biz+dın* (16); *āhiret+dın* (17); *sin+dın* (21); *yegen+dın* (22); *til+dın* (36); *Tenğri+dın* (63); *iş+ler+dın* (63); *köngül+dın* (79).

7. Vasıta Hali :

birle: *ata birle anası* (35);

8. Eşitlik Hali:

+ça: *munça* (53).

9. Yön Gösterme Hali:

+re; +karı: *iç+re* (14); *taş+karı* (29).

10. Aitlik eki:

+ki: *kol+ı+nğ+daki* (15); *iç+i+n+deki* (41).

b) Fiil Çekimi

1. Çekimsiz Şekiller:

a) Sıfat-fiiller:

1. -ğan / -gen; -ken : *tog+ğan* (6); *yör-gen* (6); *de-gen* (30); *di-gen-im* (36); *öt-ken* (8); *ābid i-ken+i+n* (18).

2. -ar / -er; -r; -mes: *yör-er közi* (20); *sözle-r sözi* (23); *kör-er közi* (23); *kil-ür hālı* (31); *yolnı bil-mes mü'minler* (76).

3. -geli: *sözle-geli tili* (20).

b) Zarf-fiiller

1. -ban / -ben: *kayna-ban* (40); *di-ben* (12).2. -p; -ip / -ip; -up / -üp : *yarlıka-p* (9); *iste-p* (17); *oku-p* (43); *kir-ip* (14); *toylar kıl-ip* (27); *kaç-ip* (29); *ayt-ip* (67); *yalbar-ip* (80); *kel-ip* (35); *ilt-ip* (43); *kork-up* (12); *kör-üp* (20); *kahkah ol-up* (32); *yipek bol-up* (40); *bar-ip* (43); *oltur-up* (59); *kolın kavşur-up* (62).3. -u: *ak-u bar-ur* (10); *kıl-a köreli* (7); *yara-ş-u cevāb* (61).4. -geç: *kör-geç* (15); *üç kün-ğaça* (47).5. -ğalı / -geli: *ay-ğalı* (3); *tut-ğalı* (4); *bil-geli* (3); *kör-geli* (3); *yör-geli* (4); *yi-geli* (4).

2. Çekimli Şekiller:

Belirli Geçmiş Zaman:

Teklik

2. Şahıs: -dım / -dim: *nazım kıl-dım* (80); *ye-dim* (12).3. Şahıs: *tehāret kıl-dı* (10); *al-dı* (11); *tur-dı-ya* (12); *bağ-dı-ya* (13); *ay-dı* (17); *kabūl kıl-dı* (26); *tındur-dı* (71); *aşıl-dı* (40); *kör-di* (18); *sisken-di* (29); *ögür-di* (34); *altığa kir-di* (43); *mektebğa bir-di* (43); *kel-di* (55); *di-di-ya* (56); *bildür-di* (71); *koyma-dı* (36); *körme-di* (37); *yörme-di* (38); *yarat-tı* (2); *kop-tı* (8); *çık-tı* (29); *tut-tı* (39); *ārām tap-tı-ya* (40); *fikr tüş-ti-ya* (11); *eşit-ti* (39); *müşkil tüş-ti* (51); *kit-ti* (79).

Belirli Geçmiş Zamanın Hikayesi

Çokluk

1. Şahıs: *yok ir-dük*2. Şahıs: *tap-tınğız* (56);3. Şahıs: *yığıl-dılar* (28); *töşek sal-dılar* (28); *toy kıl-dılar* (42); *al-dılar* (56); *bar-dılar* (56); *sevinçler aldı-lar* (72); *kel-diler* (32); *kül-diler* (32).

Belirsiz Geçmiş Zaman:

Teklik

1. Şahıs: -p-men; -ip-men; -up-men : *kel-ip-men* (17); *iste-p-men* (17); *korğ-up-men* (17).

3. Şahıs: -ptür; -ip-tur ; -up-tur / -üptür: *öt-üptür* (41); *hāmīle bol-uptur* (41); *ayt-iptur* (52); *dī-ptür* (52);

Çokluk

1. Şahıs: -ip-miz; -ip-miz: *tap-ip-miz* (57); *kel-ip-miz* (57).

2. Şahıs: -ip-siz / -ip-siz; -uptur-siz: *al-ip-siz* (16); *yi-yip-siz* (16), *perişān bol-uptur-siz* (50).

Belirsiz Geçmiş Zamanın Hikayesi:

Teklik

1. Şahıs: *kayt-ip ir-dim* (65).

3. Şahıs: *ye-p ir-dī* (11).

Geniş Zaman:

Teklik

1. Şahıs: -ur-men: *ne kıl-ur-men* (24); *alma-m* (34).

2. Şahıs: -r-sen; -ur-sen / -ür-sen; -ür-siz: *nī dī-r-sen* (46); *ayt-ur-sen* (46); *bil-mes-sen* (5); *kulluk kıl-mas-sen* (5); *ber-ür-siz* (16).

3. Şahıs: *öl-er* (6); *mizāh kıl-lur* (29); *şīr bol-ur* (70); *bar-ur* (76); *koruk kıl-mas* (6); *sözni bil-mes* (46); *cevāb ber-mes* (58); *‘ilāc tap-mas* (22); *nażar kılmas* (37);

Çokluk

2. Şahıs: -r- siz ; -ar-/ -er-siz: *ne’t-er-siz* (30); *mizāh it-er-siz* (30); *bil-er mü siz* (31); *yıgla-r-siz* (49); *korğ-ar mu siz* (63); *kayt-ar mu siz* (63);

3. Şahıs: *hoş kör-erler* (54).

Geniş Zamanın Hikayesi:

Teklik 3. Şahıs: -ur ir-dī-ya: *aķu bar-ur irdi-ya* (10).

Şimdiki Zaman

Çokluk

1. Şahıs: *tap-maydur-miz* (51).

Gelecek zaman

Teklik

1. Şahıs: -ğu-m / -gü-m: *al-ğu-m* (21); *ber-gü-m* (17).
3. Şahıs: *devlet bol-ğay* (55).

Emir:

Teklik

1. Şahıs: -y; -ay / -ey; -ayın / -eyin: *rāzī bol-ay* (19); *al-ay* (22); *tart-ay* (25); *bol-ayın* (25); *al-ayın* (25); *kutul-ayın* (26); *bar-ayın* (54); *ayt-ayın* (54); *ber-eyin* (57);
2. Şahıs: fiil kökü; -ğıl: *ıman* (32); *sin talağ bol* (52); *ümme bol* (77); *mezheb İmām A ‘zām bol* (77); *tik oltur-ğıl* (49); *uyıma* (78); *nefsin yoluğa kir-me* (78); *şeytān sözige kir-me* (78);
3. Şahıs: -sun / -sün: *Nu ‘man bo-lsun* (42); *nefsinğ öl-sün* (78).

Çokluk

1. Şahıs: -alı / -eli: *muhtaşar kıl-alı* (7); *söz başığa bar-alı* (7); *kıl-a kör-eli* (7);
2. Şahıs: -ıngız-siz; -unğuz: *iltinğ-siz* (53); *tut-unğız revān* (59).

Şart

Teklik

1. Şahıs: -sam / -sem: *her ne bol-sam* (25); *cehennemī bol-sam* (46); *ķabūl kıl-ma-sam* (24); *al-ma-sam* (24).
2. Şahıs: -senğ: *dī-senğ* (33); *su ‘āl sor-sanğız* (60); *‘āşık bol-sanğ* (78); *al-ma-sanğ* (21); *rāzī kıl-ma-sanğ* (21).
3. Şahıs: -sa / -se: *ye-me-se* (74); *şomluğ kıl-ma-sa* (74); *yok bol-sa* (23); *bol-ma-sa* (76); *ayt-ma-sa* (76).

Çokluk

1. Şahıs: sek: *cevāb ber-sek biz* (60).
2. Şahıs: -sanğ: *tap-ma-sanğ* (47).

Şartın Hikayesi:

Teklik 1. Şahıs: *tap-sam ir-di* (12); *bir-sem ir-di* (12).

Zamirler

Şahıs Zamirleri:

Teklik

1. Şahıs: *men* (46, 52, 53, 57, 65, 80); çekimli şekilleri: *meni* (21, 53); *manğa* (23, 80); *meninğ* (64).

2. Şahıs: *sen* (45, 46); *sin* (52); çekimli şekil: *sindin* (21).

3. Şahıs: ol (9); çekimli şekilleri: *anı* “onu” (22, 29); *anğa* “ona” (65); *andın* “ondan” (62);

Çokluk

1. Şahıs: *biz* (60); çekimli şekiller: *bizni* (30); *bizge* (30,32, 55,76); *bizdin* (16, 60); *bizning* (15); *bizlerni* (2).

2. Şahıs: *siz* (60); çekimli şekiller: *sizni* (17); *sizge* (60).

İşaret Zamirleri:

bu (30); *mını* (39, 76); *munça* (53); *uşbu* “(tam) bu” (15, 32, 77).

Soru Zamirleri:

ne (24,25); *ni* (22, 46); *kıyan* (76).

Belirsizlik Zamirleri *özge* (29, 37); *kışı* (15, 38); *barçası* (5).

KAYNAKLAR

Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşf'ul-hafâ* Beyrut 1351, 33, Cilt II.

Arat,Reşit Rahmeti (1975): *Kutadgu Bilig*, III İndeks, İstanbul.

Ata, Aysu (1997): *Nasrû'd-dîn Bin Buhanü'd-dîn Rabğûzî Kısasü'l Enbiyâ (Peygamber Kıssaları), II Dizin*, TDK Yay., Ankara.

Atalay, Besim (1986), *Mahmud Kaşgari Divanü Lûgati't Dizini IV*, TDK Yay., Ankara.

Caferoğlu, Ahmet (1984): *Türk Dili Tarihi II*, Enderun Yay., İstanbul.

Clauson, Sir Gerard (1972): *An Etymological Dictinory of Pre-thirteenth-Centruy Turish*, Oxford.

Divan-ı Hikmet:Ahmet Caferoğlu Nüshası (İstinsah tarihi ve müstensihi bilinmiyor.)

Eckmann, Janos (1988): (Çev. Günay Karaağaç), İÜEF Yay., İstanbul.

Eckmann, Janos (1988)"İslami Orta Asya Türk Edeb Dilinin Özellikleri", TDüA. s.193-201.

Eraslan, Kemal, (1996): *Alî-şîr Nevâyî: Nesâyimü'l- Maḥabbe min Şemâyimi'l-Fütüvve I Metin*, TDK Yay., Ankara.

Eraslan, Kemal (1991): *Ahmed-i Yesevî Dîvân-ı Hikmetten Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

Eraslan, Kemal (1994 Mayıs): "Divan-ı Hikmet Nüshalarının Dili", Ahilik Yolu, s.30.

Eraslan, Kemal (1996): *Mevlânâ Safiyü'd-dîn Neseb-nâmeTercümesi*, İstanbul.

Eraslan, Kemal (1977). "Yesevî'nin Fakr-nâmesi", TDED, Cilt XVIII, s.45-120+XV İstanbul.

Hakim Ata Kitabı (1846): Kazan

Hakkul, İbrahim Seyfeddin Refiddin (1991):*Süleyman Bakıganiy: Bakırgan Kitabı*, Taşkent.

Hakkul, İbrahim Seyfeddin Refiddin (1991): *Ahmet Yeseviy: Hikmetler*, Taşkent.

Ḥazīnī, *Cevāhirü'l-Ebrār min Emvāci'l-Bihār*, Müstensihi, Maḥmūd bin Hasan bin Şeyḥu'n-Nakşibendī'dir. (H.1002/M.1593).

Kaya, Önal (1998): "Süleymān Ḥakīm Ata Bakıgani ve Şiirleri", TDA, Cilt 8, s.73-209, İstanbul

Köprülü, Fuad (1976) *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, DİB Yay.,Ankara.

Köprülü, Fuad,"Hoca Ahmed Yesevi, "Çağatay ve Osmanlı Edebiyatları Üzerindeki Tesirleri", *Bilgi Mecmuası*, No:6, s.611-645.

Muhammed Ebû Zehra *Ebû Hanîfe* (1962): (Çev. Osman Keskioglu), DİB Yay., Ankara.

Ölmez, Zühal (1995): “Eyyûb ve Çağatayca Şiirleri” *TDA*, c.5, s.105-170, Ankara.

Steingass.F. (1975): *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, (New Reprint), Beirut.

Şeyh Şüleyman Efendi (1298): *Lügat-ı Çağatay ve Türkî-i Osmânî*, İstanbul.

Şükürov, Resul Muhammed Aşırbay Oğlu (1992): *Ahmed Yeseviy: Divan-ı Hikmet*, Taşkent.

Tekcan, Münevver (1997): *Hakim Ata ve Bakırgan Kitabı*, Seçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış doktora tezi, Konya.

Tekin, Talat (1988): *Orhon Yazıtları* TDK Yay., Ankara.

Uzunpostalıcı, Mustafa (1986): *Ebû Hanife Hayatı ve İslam Fıkıhındaki Yeri*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya 1986.

Uzunpostalıcı, Mustafa, “Ebû Hanife” *TDV İslam Ansiklopedisi*, 1994, X, s.131-132.

Yarım Alma, Kazan Devlet Üniversitesi Kütüphanesi, Kayıt Nu.:240T (El Yazması).

Yüce, Nuri:(1988), *Mukaddimetü'l-edeb*, TDK Yay., Ankara.

KİŞŞA-İ HAZRET-İ İMÂM-I A'ZAM RAHMETU'LLÂHİ 'ALEYH⁵

Hece:7+7=14

AC360b, K1b 1Körünğ Qâdir kudreting körsün⁶ diben san'atın
Muştafa'nınğ ümmetin mundağ şerîf kıldı-ya

2Yok irdük bar eyledi⁷ ten yarattı cân birdi
Kaatre sudın bizlerni mundağ şerîf kıldı-ya

AC361a3Köznı berdi körgeli 'aql⁸ birdi bilgeli
Haq yādını ayğalı tilni yana birdi-ya

4Kolnı berdi tutğalı ayak bırdı yörgeli
Ni'met berdi yigeli şükür⁹ kılsun didi-ya

5Hudāyınğnı bilmes-sen¹⁰ nige kulluk kılmaz-sen
Ata ananğ barçası qara yerge kirdi-ya

6Toğğan¹¹ âdem anadın qoruq kılmaz ölümün
Uşbu yörgen âdemler va'llāh öler didi-ya

7Söz muhtaşar kılalı söz başığa baralı

⁵ *Kışşa-i ... 'aleyh: Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm K.*

⁶ *körsün: bilsün K // diben: tiyü K // şerîf: تشر K.*

⁷ *bar eyldi: bizlerni pā kıldı K, bu mısırada vezin bozuk: Yok irdük bizlerni pā kıldı. // şerîf: körlü K.*

⁸ *berdi: birdi K // 'aql vezin gereği 'aql okunmuştur. // 'aql berdi: 'a. birdi yana K.*

⁹ *berdi: birdi K // şükür vezin gereği şükür okunmuştur.*

¹⁰ *bilmes-sen: bilmez-sen K // nege ... kılmaz-sen: nige şükür kılmaz-sen K // ata ananğ : atanğ ananğ K.*

¹¹ *toğğan:toğkan AC // qoruq: qoruğ K // didi-ya: tidi-ya K.*

Yād<ın>¹² kıla köreli ölmes burun didi-ya

8Burun ötken zamāndın¹³ peygamberler sonğıdın
Bir ir kıptı Kūfe'din atı Nu'mān irdi-ya

AC362b9Yarattı ol Bir ü Bar yarlıkap¹⁴ İzim Cebbār
Mücerred irdi özi atı Şābit irdi-ya

10Arıkdā¹⁵ su bar irdi Şābit tehāret kıldı
Su birle kızıl alma aķu barur irdi-ya

11Şābit almanı kördi¹⁶ sudın kolıģa aldı
Yarım alma yep irdi könglingā fıkır tüşti-ya

12 Nige yedim¹⁷ almanı tapsam irdi İgesin
Birsem irdi bahāsın diben kıo<r>ķup turdı-ya

13Yarımın kı kolıģa aldı ċār-bāğlarını¹⁸ ķaradı
Ċahār-bāğdın ċār-bāğģa birer birer baķdı-ya

14Bir bāğ içiģe kırdi alma kolında irdi¹⁹
A363a Kırip bāģiģre turdı bir ir ķarģu kıldi-ya

15Selām birdi bu yigit uşbu kışını²⁰ körģeċ

¹² yād-<ın>: yād-gār K // didi-ya: tidi-ya K.

¹³ zamāndın: ādemdin K // peygamberler: peygamberniğ K // kıptı: çıķdı K.

¹⁴ yarlıķar anı: yarlıķap İzim K.

¹⁵ Arıkdā ... kıldı: Arığ suģa bardı suģa tehāret aldı AC // Şu ... irdi-ya: Bir kızıl alma aķup kelür-irdi-ya AC, bu mısraın vezni bozuk.

¹⁶ kördi ... aldı: aldı ol dem aģzıģa saldı AC // Yarım ... tüşti-ya: Yarımın yiyip irdi könglinde ol irdi-ya K.

¹⁷ almanı: yarımın K // iģesin: iyesin K // diben: tiben K // kıorķup: kıoķup AC.

¹⁸ ċār-bāğlarını: ċār-pāğları K // ķaradı: ķadırdı AC. // Bu beytin ikinci mısraı K'de yoktur.

¹⁹ Bu beytin birinci mısra K'de yoktur. kırip ... turdı: Kelüp ċār-bağģa kırdi K.

Ƙolındağı <uş> alma bizniŋ alma didi-ya

K2a16Almanı²¹ alıp- siz bizdin bī-ruḥṣat yiyip-siz
Āhiretde cezāsın ḥūb birür-siz dedi-ya

17Yigit aydı kelip-men_sizni istep yörüp-men²²
Āhiretdin ƙorƙup-men ḥāzır bergüm didi-ya

18Ol ir²³ yigitni ƙördi ‘ābid ikenin bildi
Ƙızı hem bar irdi şāḥib-cemāl irdi-ya

19Ol ir aydı sözüm bar öyümde²⁴ bir ƙızım bar
Uşbu ƙızımın alsanḡ rāzī bolay didi-ya

AC364b20Sözlegeli tili yok ƙörüp yörer²⁵ ƙözi yok
Ayağı hem ƙolı yok ƙızım mundağ didi-ya

21Bu ƙızımın almasanḡ meni rāzī²⁶ ƙılmasanḡ
Yarım alma cezāsın sindin alğum didi-ya

22Alay dise ƙızımın²⁷ alıp ni ƙılsun anı
Yarım alma yegendin ‘ilāc tapmas didi-ya

²⁰ ƙişi: yigitni K // ƙolunḡdaki : ƙolındağı K // <uş> alma ... tidi-ya: almanı biziŋgi dip aldı-ya K.

²¹ Almanı alıp-siz: Muni alıp-siz AC, Bu almanı alıp-sen K // bī ruḥṣat yiyip-sen: ruḥṣat almay-sen K // berür-siz: birür sen K.

²² Yigit ... yörüp-men: Yigit kelip-men turup-men sizni istep-kelip-men AC // AC’de bu mısraın vezni bozuktur. Āhiretdin ... didi-ya: Āhiretde ƙorƙğandın ḥāzır bergüm tidi-ya

²³ ir: dem AC // ‘ābid ikeni: ‘ādil irdükin K // Ƙızı ... irdi-ya: biri hem bar idi şāḥib-i ḥāl irdi-ya AC // Bu mısraın vezni bozuktur.

²⁴ öyümde: ivimde K // alsanḡ: alsan (السان) K // rāzī bolay didi-ya: keçüreyin tidi-ya K.

²⁵ ƙörüp yörer: ƙörgeli hem K // ayağı: ayağı K.

²⁶ rāzī ƙılmasanḡ: rızā k. K.

²⁷ ƙızını: ƙızını K // ni: ne K // yegendin ... didi-ya: digendin ‘ilāc tapmay- turdı-ya K.

23Sözler²⁸ sözi yok bolsa körer közi yok bolsa
Ayağ kolı yok bolsa maṅga müşkil dedi-ya

K3a24Sözni kabûl kılmamam bu²⁹ kızni almasam
Âhiretde cezâsın ne kıılır-men didi-ya

25Her ne bolsam bolayın bu kızını³⁰ alayın
Âhiret 'azabını munda tartay didi-ya

AC365a26Kabûl kıldı sözini³¹ almağ boldı kızını
Âhiret 'azâbıdın kıutulayın didi-ya

27Hoş³² vaqt boldı atası râzî boldı anası
Toylar kıılıp nikâhın ol zamânı aldı-ya

28Hâtûnlar³³ yığıldılar öyge töşek saldılar
Kızni alıp keldiler uşbu yigit kördi-ya

29Körgeç anı³⁴ siskendi kaçıp taşkarı çıktı
Özge keltürüp kızni mizâh kıılır dedi-ya

30Aydı³⁵ yigit neter-siz bizni mizâh iter-siz
Bizge degen kızınığız bu emestür didi-ya

²⁸ sözler sözi: sözlegeli tili K // Āyağ ... dedi-ya: Maṅga müşkil boldı tip sözni kabûl kıldı-ya K.

²⁹ bu kızni: kızni hem K // ne kıılır-men didi-ya: ne kıılayun tidi-ya K.

³⁰ kızını: kızni K // 'azâbını ... didi-ya: 'azâbıdın kıutulayın tidi-ya K.

³¹ sözini: sözni K // âhiret ... didi-ya: kıyâmetniñ cezâsın munda tartay tidi-ya K.

³² hoş vaqt: hoşrağ K. // nikâhı ... aldı-ya: nikâhı ol sâ'atde boldı-ya K.

³³ Hâtunlar köp ... öyge: Köp hâtunlar ... öwge K

³⁴ anı: AC'de yok. // kaçıp: kaçup K // Özge ... kızni: bölek kızni keltürüp AC // mizâh: mezâğ AC // kıılır dedi-ya: kıılasızlar tidi-ya K // K'de bu mısradâ vezin bozuk.

³⁵ aydı: aytur K // ne'ter: ni'ter K // mizâh: mezâğ (مزاق) AC.

31Közni hem yok tili yok ayağı hem kolu yok³⁶

Mundağ kilür hālı yok biler mü siz didi-ya

AC366b32Hātūnlar köp keldiler ahah olup³⁷ küldiler

K3bUşbu turur kızımız bizge inan didi-ya

33Ağzı³⁸ disenğ ağzı bar közi disenğ közi bar

Āyet hadīş sözi bar mundağ irür dedi-ya

34Yigit kördi kızını³⁹ tirs ögürdi yüzini

Yalğançıdur atası kızın almam didi-ya

35Keldi kızının atası yoktur⁴⁰ sözüm haası

Ata birle anası kelip ‘özrin aydı-ya

36Tili yoktur digenim gıybet⁴¹ sözün kılmadı

Hak yādını koymadı tildin müdām tidi-ya

37Közi yoktur digenim nā-maremni⁴² körmedi

Hatm-ı Qur‘ān’dın özge naar kılmaz didi-ya

38Kolu yoktur digenim kişi haın almadı⁴³

Ayağı yoktur digenim yaman işge yörmedi

³⁶ Bu beyit K’de yoktur.

³⁷ ahaha urup: ahah olup AC // turur: irür K // didi-ya: tidi-ya

³⁸ Ağzı ... bar: Ay disenğiz yüzi bar kün disenğiz közi bar AC // mundağ irür: bizge inan AC // dedi-ya: tidi-ya K.

³⁹ kızını tirs ... yüzini: kızını ters ... yüzünü K // almam: almayın K, bu mısra da vezin bozuk: Kızın almayın tidi-ya.

⁴⁰ yoktur sözüm:sözüm yoktur AC // kelip ... aydı-ya: kelüp ‘özür kıldı-ya K.

⁴¹ gıybet: fāşık K // dildin: tildin K // didi-ya: tidi-ya K // Bu beytin ikinci mısraı AC’de yoktur.

⁴² nā- maremni (نه محرم نی) K // didi-ya: tidi-ya K, bu beytin ikinci mısraı AC’de yoktur.

⁴³ Ayağı ... yörmedi: Ayağ birle taşarı hergiz çıkmas didi-ya AC, bu beytin ilk mısraı K’de yoktur.

AC367a39Yigit muni⁴⁴ eşitti sırrın könğlige tuttu
Bu söz yigit könğlinde andağ mağbül boldı-ya

40Yigit kızğa koşdı yipek bolup aşıldı⁴⁵
Könğülleri kaynaban ol dem ārām taptı-ya

41Bir neçe⁴⁶ kün ötüptür kız hāmile bolupdur
İçindeki hāmile bir ir oğul boldı-ya

42Oğlanga toy kıldılar köp halāyık keldiler
Bu oğlanıñ atını Nu‘man bolsun⁴⁷ didi-ya

43Oğlan altığa⁴⁸ kirdi iltip mektebğa birdi
Her kün mollāğa barıp oqup kelür irdi-ya

44Bir pādişāh bar irdi uşbu şehirde⁴⁹ irdi
Pādişāh hōd hātūnga mizāh taqı kıldı-ya

45Hezel⁵⁰ bir söz<ni> aydı bir zamān oq oynadıHātun eri pādişāhğa sen cehennemī didi-ya

46Pādişāh aydı⁵¹ ni dir-sen sözni bil-mes aytur-sen

⁴⁴ muni eşitti: bu sözni işitti K // könğlige: könğlinde K // Bu beytin ikinci mısraı AC’de yoktur.

⁴⁵ Bu mısra AC’de yoktur. // kaynaban ... taptı-ya: tutuban ārām-ğarār kıldı-ya K.

⁴⁶ bir neçe kün: neçe künler K // oğul: oğlan K.

⁴⁷ bolsun didi-ya: anda koydı-ya K.

⁴⁸ altığa kirdi: altı yaşadı K // iltip ... berdi: anı ... birdi K // Her ... irdi-ya: Her künde mollāsığa ... kilür-irdi-ya K.

⁴⁹ Vezin gereği şehir, şehir okunmuştur. Bu beytin ikinci mısraı AC’de yoktur.

⁵⁰ Vezin gereği hezl, hezel okunmuştur. Bu mısra AC’de yoktur. // Hātun ... cehennemī: Hanım aydı pādişāh cehennemī-sen AC // didi-ya: tidi-ya K.

Men cehennemî bolsam sen ʔalaḫ bol didi-ya

AC368b47‘ Ālimlerni⁵² yıḡdurdı rivāyet bar mu didi
Üç kün-ğaça tapmasaḡ öler-sizler didi-ya

48Barça ‘ālim yıḡıldı⁵³ kitābın bir bir ʔıldı
Rivāyetin tapmadı yıḡlaşurlar didi-ya

49Nu‘mān ol dem⁵⁴ soradı nige yıḡlar-siz didi
Mollā aydı ey oḡlan tik olturḡıl didi-ya

50Nu‘mān⁵⁵ ʔaytadın soradı nege yıḡalar -siz
Üç kün boldı perişān boluptur-siz dedi-ya

51Mollā aydı ey oḡlan müşkil tüşti bil revān⁵⁶
Pādşāhğa bir rivāyet tapmaydur-miz didi-ya

52Hātūnı⁵⁷ Hān’ğa aytıptur sen cehennemî diptür
Men cehennemî bolsam sin ʔalāḫ bol didi-ya

53Munça nege⁵⁸ yıḡlar-siz ḡaḡa meni iltiḡ-siz
Uşbu sözniḡ cevābın men bireyin didi-ya

⁵¹ *ni dir-sen ... bilmes: ne ter-sen ... bilmey K // aytur-sen: aytar-sen AC // ʔalaḫ bol: ʔ. bol-ḡıl AC // didi-ya: tidi-ya K // AC’de ikinci mısraın vezni bozuk: Men cehennemî bolsam sen ʔalaḫ bol-ḡıl didi-ya*

⁵² *‘Ālimlerni ... didi: Mollāların çıdurdı bir āyet bar mu tidi K , bir āyet (بور ایت) biçiminde yazılmıştır. // kün-ğaça ... didi-ya: kün-geçe tapmasaḡız ölür-sizler tidi-ya K .*

⁵³ *yıḡıldı ... ʔıldı: keldiler kitābların açdılar K // Rivāyetin ... didi-ya: Āyetin tapmayındın yıḡlaşurlar tidi-ya K, āyetin (ر ایتین) şeklinde yazılmıştır, Bu mısraın vezni bozuk.*

⁵⁴ *ol dem: üstaddın K // yıḡlar-siz: yıḡlaşur-siz AC // didi-ya: tidi-ya K.*

⁵⁵ *Nu‘mān ... yıḡalar-siz, vezin gereḡi yıḡla- “yıḡala-” şeklinde okunmuştur.: Yana ʔaytara soradı maḡa aytmaz-siz tidi K, bu mısraı vezin bozuk. // boluptur-siz didi-ya: boldıḡızlar tidi-ya K.*

⁵⁶ *Bu beyit K’de yoktur.*

⁵⁷ *Hātūnı ... sen: Ḥaḡa Ḥanum ... sin AC // didi-ya: tidi-ya K.*

⁵⁸ *Munça nege: munça munça K // iltiḡiz: ilter-siz AC // bereyin didi-ya: men birür-men tidi-ya K.*

AC369a54Molla⁵⁹ aydı barayın ‘ālimlerge aytayın
Bu sözünġni ‘ālimler hoş körerler didi-ya

55Mollā bardı ‘ālimge⁶⁰ ‘ālim keldi oġlanga
Oġlan imesdür bizge devlet bolġay didi-ya

K5a56Bu oġlannı aldılar hānġa⁶¹ alıp bardılar
‘Ālimlerġe hān aydı taptunġız mu didi-ya

57Ay⁶² pādşāhım tapıp-miz munda alıp kelip-miz
Uşbu oġlan rivāyet men bireyin didi-ya

58Pādşāh taht⁶³ olturdu kiçik oġlannı kördi
Altı yaşar yaş oġlan cevāb bermes didi-ya

59Oġlan aydı ay⁶⁴ sultān taht<nı> tutunġız revān
Taht üstide oturup cevāb bergüm dedi-ya

AC370b60Tahtıda siz oturup bizdin su‘āl sorsanġız⁶⁵
Cevāb bersek biz munda güneh-kār-siz didi-ya

61Pādşāh tahtıdın tüşti oġlan taht üzre mindi⁶⁶

⁵⁹ Mollā aydı: Aydı mollā K // hoş didi-ya: hoş köürler tidi-ya K.

⁶⁰ ‘ālimge: ‘ālimġa AC. // oġlan imesdür: 𐰽 bizge bolġay tidi-ya K // bizge ... didi-ya: oġlan bizlerge dewlet K.

⁶¹ hānġa alıp: alıp hānġa K // ‘ālimlerge: ‘ālimlerġa AC // taptunġız mu didi-ya: taptunġuz mu tidi-ya K.

⁶² Ay pādşāhım ... kelip-miz: Bu oġlannı pādşāh alup sizge kelüp-miz K // birür-men didi-ya: bereyin tidi-ya K.

⁶³ tahtıda: taht AC // kiçik: bu K // Altı yaşar ... didi-ya: Hān aydı ey yaş oġlan cevāb birgil tidi-ya K.

⁶⁴ ay sultān: ol zamān K // taht<nı>: tahtunġdın K /< cevāb ... didi-ya: cevāb virem tidi-ya K.

⁶⁵ Bu beyit K’de yok

⁶⁶ Bu beyit K’de yok.

Su‘ālınğa yaraşu cevāb bergüm didi-ya

62Pādşāh tahtdın tüştü qolın qavşturup turdı⁶⁷

Sordı andın su‘ālın sözni tamām kıldı-ya

63Korqar mu⁶⁸ siz Tenğri’ din mundağ yaman işlerdin

Qaytar mu siz zārārdın diben cevāb berdi-ya

64Pādşāh aydı ay⁶⁹ botam bar irdi mening atam

Ol atamning yaşqına za‘īfi bar irdi-ya

65Bir⁷⁰ keçe anğa bardım barıp yanıda turdum

Ol keçe men fi’limdim qayıp irdim didi-ya

AC371a66 والنّا زعات⁷¹ oqudı ma‘nāsını bildürdi

Hefteğini qoynındın alıp cevāb birdi-ya

72 ونهى النفس عن الهوى فَا نَالِ الْجَنَّةَ هِيَ الماوى⁷²

Bu ‘āyetning ma‘nāsın hānğa ayıp birdi-ya

68Sizge⁷³ cehennem bolmas hānım hem ıalāk bolmas

Rivāyetning ma‘nāsı mundağ turur didi-ya

⁶⁷ Bu beyit K’de yok.

⁶⁸ korqar mu: korqğan mu K // mundağ yaman: yaman günāh K // qaytar mu ... diben ...: qaytğan mu siz fi’ilingizdin tiben cevāb birdi-ya K, bu mısra da vezin bozuk.

⁶⁹ ay: ey K // bar irdi mening a.: bar idi benim a. K // Ol ... za‘īfi ...: Atamning hem qasında bir kıızı ...

⁷⁰ Bir: ol K // barıp ... turdum: Hüb anğa meyl kıldı<m> K // bu: men K // qayıp ... didi-ya: qayıp ... tidi-ya K.

⁷¹ والنّا زعات غرقاً 79.Sure 1. ayet:”Canları boğarcasına şiddetle çekip alanlara and olsun.”// oqudı ma‘nāsını ...: sūresin oqup ma‘nı ... K // qoynındın ... birdi-ya: qolında alıp anı kördi-ya AC//

⁷² Bu āyet K’de yoktur. ونهى النفس عن الهوى فَا نَالِ الْجَنَّةَ هِيَ الماوى 79. Sure 39-40.ayetler:”İşte azıpta dünya hayatını tercih edenlerin varacağı yer şüphesiz cehennemdir.”

⁷³ Sizge ... hānım: Cehennemī bolmas-sen hatunıñ hem ıalāk bolmas K, bu mısra da vezin bozuk. // Bu āyetning: Rivāyetning AC // didi-ya: tidi-ya K.

69Gürüh gürüh ‘ālimler hān yanında kâẓīler⁷⁴
Uluğ kiçik ḥalāyık taṅg ‘acāyib qaldı-ya

70Uşbu oğlan ir bolur il içinde şīr⁷⁵ bolur
Alta yaşar oğlanıṅ ismi A‘zām boldı-ya

⁷⁴ kâẓīler: ḥādimler K // Uluğ ... qaldı-ya: Hān qaşında ḥalāyıklar barça ‘aceb qaldı-ya K, bu mısraın vezni bozuk.

⁷⁵ şīr bolur: bir bolur K // oğlanıṅ ... boldı-ya: Oğlanı ā‘zām bolsun didi-ya AC.

71 Rivāyetin bildürdi halknıñ köñlin⁷⁶ tındurdı
İmām-ı A‘zām at qoydı uşbu yerde aydı-ya

72 Atası hem bardılar sevinçler aldılar
Altı yaşar oğlanıñ A‘zām boldı didi-ya⁷⁷

AC372b73 Aydı⁷⁸ ol dem atası za‘îfeler anası
Yarım alma şomluğı alta yaşka qoydı-ya

74 Yarım⁷⁹ alma yemese ata şomluğ kılmasa
Üç yaşında bu oğlan A‘zām bolur didi-ya

75 Dīnimizniñ yaruğı imāmlarınıñ uluğı⁸⁰
Mü’mirlerniñ mezhebi İmām A‘zām boldı-ya

76 Bu imāmlar bolmasa munı bizge aytmasa
Yolnı bilmes mü’mirlar kayan barur didi-ya

77 Muḥammed’ge ümmet bol mezheb İmām A‘zām bol
Uşbu turur ḥaqlıq yol mü’mirlar yol taptı-ya

78 ‘Āşık bolsanğ uyıma nefsin yolığa kirme
Şeyṭān sözige kirme nefsinğ ölsün didi-ya

⁷⁶ köñlin: köñül AC. // İmām-ı A‘zām ... qaldıya: İmām-ı A‘zām at qoydı uşbu yerde aydı-ya AC ve K’de bu mısraın vezin bozuk.

⁷⁷ Bu beyit AC’de yok, didi-ya: tidi-ya K.

⁷⁸ Aydı ... anası: Cevāb berdi atası işitiñler hem tidi K // Yarım ... qodı-ya: Menim oğlum üç yaşda A‘zām bolur tidi-ya K, bu beyitte ikinci mısra K’de (74). beytin ikinci mısraıdır. yarım: yarımK // yaşka qoydı-ya: yaşke iltı-ya K.

⁷⁹ Yarım ... kılmasa: Sudın almanı aldı bī-ruḥṣat anı yidi K. Bu beytin ikinci mısraı, K’de (73). beytin ikinci mısraıdır. // Üç ... didi-ya: Menim oğlum üç yaşda A‘zām bolur tidi-ya K.

⁸⁰ (75)-(81) arasındaki beyitler K’de yoktur.

79Tamām boldı bu kışşa kitti köngüldin guşşa
Könglüm içide guşşa közüm giryān didi-ya

AC373a80Nazım kıldım-men ġarīb irenlerġa yalbarıp
İrenlerniġ rūhıdın manġa meded boldı-ya

81Pes ‘azīzler pes atam <hem> yoġdur sözümde ġatām
Bu kışşa boldı tamām Ķul H^vāce Aġmed aydı-ya

A

‘ābid (A.): ibadet eden

‘ā. ikenin 18

‘acāyib (<A.‘acā’ ib): acayip,
tuhaf

‘a. (taġ ‘a. ħal-) 69

ādem (A.): insan

ā. anadın 6

ā. + ler 6

aġız: aġız

a. +ı 33, 33

Aġmed (k.a.): Ahmed-i Yesevi

A. 81

āġiret (A.): öbür dünya

ā. azābını 25

ā. azābıdın 26

ā. +de 16, 24

ā. +din ħorġ-17

aġ-: akmak

a. -u bar- ur ir-10

‘aġıl (<A.‘aġl): akıl

‘a. 3

al-: almak

a. -dı (almanı ħolıġa a.) 11

a. -dı (yarımını ħolıġa a.) 13

a. -dıya (nikāhın a.) 27

a. -dılar (bu oġlannı a.) 56

a. -dılar (sevinçler a.) 72

a. -ġum (yarım alma
cezāsın sindin a.) 21

a. -ay (kızını a.) 22

a. -ayın (bu kızını a.) 25

a. -saġ (kızımını) 19

a. -ıp 16, 22, 28, 56, 57, 66

a. -mam (kızın) 34

a. -madı (kişi ħaġġın a.) 38

a. -masam 24

a. -masaġ (bu kızımını a.) 21

alma: elma

a. 14

almaġ: alma

a. bol-dı kızını 26

‘ālim (A.): ālim

‘ā. + 48, 55

‘ā. +ge 55

‘ā. +ler 54, 69

- ‘ā. +lerni 47
‘ā. +lerge 54, 56
ana: anne
a. +dın (ādem a.) 6
a. +nġ (atanġ a.) 5
a. +sı 27
a. +sı (ata birle a.) 35
a. +sı (za‘īfeler a.) 73
andaġ: öyle, o şekilde
a. 39
andın: ondan
a. 62
anı: onu
a. 22, 29
anġa: ona
a.65
a. (bizniġ a.) 15
a. (kızıl a.) 10
a. koluındaġı uş a. 15
a. (yarım a.) 11, 21, 22, 73,
74
a. +nı 11, 12, 16
alta: altı (6); krş. **altı**
a. (yaşar oġlanıġ ismi) 70
a. yaşka koy- 73
altı: altı; krş. **alta**
a. yaşar yaş oġlan 58
a. yaşar oġlanıġ 72
a. +ġa kir- 43
ārām (F.): durma, dinlenme,
eġlenme
ā. tap- 40
ā.-ı karar kıl-
arık: ark, su yolu
a. +da 10
āşık (A.): âşık
ā. bol-sanġ 78
aşıl-: aşılmak, meyl etmek,
yakınlaşmak
a. +dı 40
at: ad, isim
a. koy- 71
a. +ı 8, 9
a. +ını (bu oġlanıġ a.) 42
ata: baba
a. 74
a. birle anası 35
a. ananġ 5
a. +m 81
a. +m (meniġ a.) 64
a. +sı 27, 34, 72, 73
a. +sı (kızniġ a.) 35
a. +mniġ (ol a. yaşkına
za‘īfi) 64.
ay: söylemek; krş. **ayt-**
a. - dı 17, 19, 30, 45, 46, 49, 51,
54, 56, 59, 64, 73
a.-dı-ya 35, 71, 81
a.-ġalı 3
ayaġ: ayak; krş. **ayaġ**
a.+ı 38
ayaġ: ayak; krş. **ayaġ**

a. 4

a. kolu 23.

a. +ı hem kolu 20, 31

āyet:(A.): inkar edilemeyen açık delil; *Kur'an-ı Kerim*'in sûrelerinde yer alan ve anlam bakımından bütünlük gösteren cümle ve ibarelerden her biri

ā. hâdiş 33

ayt-: söylemek; krş. **ay-**

a. -ur-sen 46

a. -ıptur 52

a. -yın 54

a. -ıp 67

a. -masa 76

ay: ay

a. botam 64

a. pādşāhım 57

a. sulţān 59

‘azāb (A.): azap

‘a. +ıdın (āḥiret a.) 26

‘a. +ını (āḥiret a.) 25

A‘zām (k.a.): İmām-ı A‘zam

A‘. 70, 71, 75, 77

A‘. 72, 74

‘azīz (A.): aziz

‘a. +ler 81

B

bāg (F.): bağ, büyük bahçe

b. (bir bāg içige) 14

b. içre 14

bak-: bakmak

b. -dı-ya 13

bahā (F.): paha, değer

b. +sın 12

bar-: varmak, gitmek

b. -ur 76

b. -dım 65

b. -dı 55

b. -dılar 56, 72

b. -alı 7

b. -ayın 54

b. -ur (aķu b. irdi-ya) 10

b. -ıp 43, 65

bar: var, mevcut

b.19, 33

b. ir-di 10, 18, 44, 64

b. mu 47

b. eyle- 2

barçası: hepsi, tamamı

b. 5

barça: hep, bütün

b. 48

baş: başlangıç

b. +ıġa (söz b.) 7

ber-: vermek: krş. **bir-**

b. -ür-siz 16

b. -di 15, 2, 3, 4, 43

b. -di-ya 3, 63, 67

b. -eyin 53, 57

b. -güm 17, 59, 61:

b. -sek 60

b.- mes 58
bil-: bilmek
 b. -di 18
 b. -er mü siz 31
 b. - 51
 b. -sem 12
 b. -geli 3
 b. -mes-sen 5
 b. -mes (sözni b.) 46
 b. -mes (yolnı b. mü'minler) 76
bildür-: bildirmek
 b. -di 66, 71
Bir ü Bar : bir ve var olan, Tanrı
 B. 9
bir-: vermek; krş. **ber-**
 b. -di-ya (cevāb b.) 66
birer birer: tek tek
 b. baķ- 13
birle: ile
 b.(su b. kıızıl alma) 10
 b. (ata birle anası) 35
bir: bir
 b. bāğ içiçe 14
 b. bir kı- (kitābın) 48
 b. ir 8,14
 b. ir oğul 41
 b. kıızım 19
 b. keçe 65
 b. neçe kün 41

b. pādīšāh 44
 b. rivāyet 51
 b. sözni 45
 B. ü Bar 9
 b. zamān 45
biz: biz
 b. +din 16, 60
 b. +ge 30, 32, 55, 76
 b. +din 16, 60
 b. +ning 15
 b. +lerni 2
bol-: olmak
 b. -ur (A'zām b.) 74
 b. -ur (ir b.) 70
 b. -ur (şir b.) 70
 b. -dı (almaq b. kıızını) 26
 b. -dı (A'zām b.) 72
 b. -dı (rāzī b.) 27
 b. -dı (tamām b.) 79, 81
 b. -dı (üç kün b.) 50
 b. -dı (hoş vaķt b.) 27
 b. -dı-ya (maqbul b.) 39
 b. -dı-ya (bir ir oğul b.) 41
 b. -dı-ya (İmām A'zām b.)
 75
 b. -dı-ya (ismi A'zām b.) 70
 b. -dı-ya (meded b.) 80
 b. -updur (hāmīle b.) 41
 b. -uptur-siz (perīşān b.) 50
 b. -ğay (devlet b.) 55
 b. (İmām A'zām b.) 77

- b. (ṭalaḡ b.) 46, 52
 b. (üm̄met b.) 77
 b. -sun (Nu‘mān b.) 42
 b. -ay (rāzī) 19
 b. -ayın (her ne bolsam b.)
 25
 b. -sam (cehennemī b.) 46,
 52
 b. -sam (her ne b. bolayın)
 25
 b. -sa (yoḡ b.) 23
 b. -up (yipek b. aşıł-)40
 b. -mas (cehennem b.) 68
 b. -mas (ṭalaḡ b.) 68
 b. -masa 76
bota: çocuk
 b. +m (ay b.) 64
burun: önce
 b. 7, 8
bu: bu (zamir)
 b. imestür 30
bu: bu
 b. ‘āyetniḡ 67
 b. imāmlar 76
 b. kıṣṣa 79, 81
 b. kızımın 21
 b. kızını 25
 b. kızını 24
 b. oḡlan 74
 b. oḡlannı 56
 b. oḡlannıḡ 42

- b. söz 39
 b. sözünḡni 54
 b. yigit 15
bī-ruḡṣat (F. ruḡṣat A.):
 ruhsatsız, izinsiz
 b. yi- 16

C

- cān (F.):** can
 c. ber- 2
cebbār (A.): kuvvet ve kudret
 sahibi, Allah
 c. 9
cehennem (A.): cehennem,
 tamu
 c. bolmas 68
cehennemī (A.): cehennemlik
 c. 45, 52
 c. bol- 46, 52
cevāb (A.): cevap
 c. berme- 58
 c. ber- 59, 60, 61, 63
 c. bir- 66
 c. +ın ber- 53
cezā (A.): ceza
 c.+sın ber- 16
 c.+sın al- 21
 c.+sın ne kııl- 24

Ç

- çār-bāḡ (<F.çehār-bāḡ):** dört
 baḡ; krş. **çahār-bāḡ**

ç. +ğa 13

ç. +larını 13

çahār-bāğ (<F. **çehār-bāğ**): dört
bağ krş. **çār-bāğ**

ç. +dın 13

çık-: çıkmak

ç. +tı (taşkarı ç.) 29

D

de-: demek, söylemek; krş. **di-**

d. -di-ya 16, 23, 29, 33, 50,
59

degen: diyen; krş. **diyen**

d. 30

dem (F.): an

d. (ol d.) 40, 49, 73

devlet (A.): baht, talih

d. 55

di-: demek, söylemek; krş. **de-**

d. -r-sen 46

d. -di 47, 49

d. -di-ya 15, 17, 19, 20, 21,
22, 24, 25, 26, 30, 31, 32, 34, 37,
4, 42, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52,
53, 54, 55, 56, 57, 58, 6, 60, 61,
65, 68, 7, 72, 74, 76, 78, 79

d. -ptür 52

d. -senğ 33, 33

d. -se 22

d. -ben 1, 12, 63

digen: diyen; krş **degen**

d. +im 36, 37, 38, 3

dīn (A.):din

d. +imizning yaruğı 75

E

er: er; krş. **ir**

e. +i pādīshāhğa 45

eyle-: eylemek, yapmak

e. -di (bar e.) 2

ey: ey

e. oğlan 49, 51

eşit-: işitmek

e. +ti 39

F

fıkr (A.): fikir

f. (kōnğliğa f. tüş-)11

fi'l (A.): iş, eylem

f. +imdin 65

G

ğarīb (A.): gurbette olan,
yabancı

ğ. irenlerğa 80

ğıybet (A.):dedikodu yapma

ğ. sözi söyleme- 36

giryān (A.): ağlayan

g. 79

ğuşsa (A.): kaygı, tasa

ğ. 79, 79

gūneh-kār(F.) günah işleyen

g.- siz 60

gürüh (A.): topluluk

g. gürüh 'âlimler 69

H - H - H

hadîş (A.): Hz. Muhammedin kutsal sözü, hadisten bahseden ilim

h. (âyet h.) 33

haḳk (A.): pay, hisse

h. +ın (kişi h. alma-)38

haḳlık (<A.haḳ+lık.): doğruluk

h. yol 77

h. 3, 36

hāl (A.): keyfiyet, durum

h. +ı 31

halāyık (A.): yaratılmışlar

h. (köp h.) 42

h. (uluğ küçük h.) 69

halḳ (A.): insanlar

h. +nınğ könglin tındur- 71

hāmīle (A.): hamile

h. bol- 41, 41

hān (F.): hakan, hükümdar

h. +ğa 52, 53, 56, 67

h. 56

h. yanında 69

hānım: hanım

h. 68

haṭā (A.): hata, kusur

h. +m 81

h. +sı 35

ḥatm (A.): bitirme, Kur'an'ı başından sonuna kadar okuma

h. -ı Kur'ān'dın özge 37

ḥātūn (F.): kadın, hanım

h. 45

h. +ı 52

h. +ğa 44

h. +lar 28, 32

ḥāzır (A.): şimdi

h. 17

heftegī (F.): haftalık

h. +ni 66

hem (F.): hem, dahi

h. 18, 20, 31, 31, 68, 72, 81

her (F.): her

h. ne 25

h. kün 43

ı. 32

hezel (A.): alay, şaka

h. bir sözni (ay-) 45

ḥod (F.): kendi

h. ḥatunğa 44

ḥoş (F.): hoş

h. kör- 54

h. vakt bol- 27

ḥūb (F.): güzel, hoş, iyi

h. ber- 16

ḥudā (F.): Tanrı

h. +yınğnı bilme- 5

I

man-: inanmak

i. 32

İ

ige: sahip

i. +sin 12

i-: ek fiil

i. -kenin ('ābid i.) 18

i. -mesdür (devlet i.) 55

iç: iç

i. +ide (könglüm i.) 79

i. +ige (bāğ i.) 14

i. +inde (il i.) 70

i. +re (bāğ i.) 14

i. +indeki 41

'ilāc (A.): ilaç

'i. tap- 22

ilt-: göndermek

i. - inğ-siz 53

i. - ip 43

imām (A.): imam

i. +lar (bu i.) 76

İ. A'zām 75, 77

il: il, memleket

i. içinde 70

ir-: isim fiil krş; i-

i. -ür (mundağ i.) 33

i. -di 8 su bar i.) 10

i. -di (yep i.) 11

i. -di (tapsam i.) 12

i. -di (birsem i.) 12

i. -di (kolında i.) 14

i. -di (bar i.) 18, 44, 64

i. -di (uşbu şehirde i.) 44

i. -di (mücerred i.) 9

i. -di-ya (aķu barur i.) 10

ir: er

i. 14, 18, 19, 41, 70, 8

iren: eren

i. +lerğa 80

i. +lerniğ ruħıdın 80

ism (A.): isim

i. +i 70

iste-: istemek

i. - p 17

iş : iş

i. +ge (yaman i.) 38

i. +lerdin (mundağ yaman i.) 63

it-: etmek, yapmak

i. - er-siz 30

İzi: Tanrı

i. +m Cebbār 9

K

kāzī (A.): yapan, yerine getiren

ķ. +ler 69

kādir (A.): kudret sahibi, güçlü, Allah

ķ. kudretin (kōr-)1

kabūl (A.): kabul, rıza gösterme

- k. kılma- (sözni) 24, 26
kahkah (A.): kahkaha
 k. olup kül- 32
kal-: kalmak
 k. -dı-ya (taṅg 'acāyib k.)
 69
kara-: bakmak
 k. - dı 13
kara: kara
 k. yerge kir- 5
karşu: karşı
 k. kil- 14
kavşur-: kavuşturmak,
 birleştirme
 k.-up (kolın k.) 62
kayan: nereye
 k. bar- 76
kayna-: kaynamak
 k.- ban (köngli k.) 40
kaytadin: tekrar tekrar
 k. sora- 50
kayt-: dönmek, geri dönmek,
 vazgeçmek
 k.- ar mu siz 63
 k. - ıp (fi'limdin k.) 65
kaç-: kaçmak
 k.- ıp 29
katre (A.): damla
 k. sudın yarat- 2
kıl-: yapmak
 k.- ur-men (ne k.) 24
kol: el
 k. + ı 38
 k. + ı (ayağı hem k.) 20, 31
 k. + ı (ayağı k.) 23
 k. + nı 4
 k. + ın kavşur- 62
 k. + ında 14
 k. + ığa 11, 13
 k. + ındağı uş alma 15
kop-: ortaya çıkmak
 k. -tı (bir ir k.) 8
kork-: korkmak
 k.- ar mu siz 63
 k. - up-men 17
koruk: korku
 k. kıl- 6
koy-: vermek, bırakmak;
 ulaştırmak
 k.- dı (at koy-) 71
 k. -dı-ya (altı yaşka koy-)
 73
 k.- madı (Hak yādını tildin
 koyma-) 36
koyun: bağır, göğüs
 k.+ ındın al- 66
koşul-: koşulmak
 k. +dı 40
kudret (A.): güç, kuvvet
 k. +ing 1
kulluk: kulluk
 k. kılma- 5

Ḳul Ḥ'āce Aḥmed (k.a.): Hoca Ahmed Yesevi

Ḳ. 81

Ḳur'ān'(A.): Kur'ān

Ḳ. +dın (Ḥaṭm-ı Ḳ. özge) 37

Ḳutul-: kurtulmak

Ḳ. +ayın 26

Ḳıssa (A.): kıssa

Ḳ. (bu Ḳ.) 79, 81

Ḳıl-: yapmak

Ḳ. -ur (mizāḥ Ḳ.) 29

Ḳ. -dı (tehāret Ḳ.) 10

Ḳ. -dı (ḳabūl Ḳ.) 26

Ḳ. -dı (kitābın bir bir Ḳ.) 48

Ḳ. -dı-ya (ṣerīf Ḳ.) 1, 2

Ḳ. -dı-ya (mizāḥ) 44

Ḳ. -dı-ya (tamām) 62

Ḳ. -dım (naẓım Ḳ.) 80

Ḳ. -alı (muḥtaşar Ḳ.) 7

Ḳ. -dılar (toy) 42

Ḳ. -sun (ni Ḳ.) 22

Ḳ. -sun (şükür Ḳ.) 4

Ḳ. -a köreli 7

Ḳ. -ıp (toylar Ḳ.) 27

Ḳ. -madı (ğıybet sözün Ḳ.)

36

Ḳ. -masam (ḳabūl Ḳ.) 24

Ḳ. -mas-sen (ḳulluḳ Ḳ.) 5

Ḳ. -mas (naẓar Ḳ.) 37

Ḳ. -mas (ḳoruḳ Ḳ.) 6

Ḳ. -masanḡ (rāẓī Ḳ.) 21

Ḳ. -masa (şomluḳ Ḳ.) 74

ḳız: kız

Ḳ. 41

Ḳ. +ı 18

Ḳ. +nı 24, 28, 29

Ḳ. +ğa (ḳoşul-) 40

Ḳ. +ım 19, 20

Ḳ. + nınḡ atası 35

Ḳ. + ımız 32

Ḳ. + ınḡız 30

Ḳ. +ın 34

Ḳ. +ımnı 19, 21

Ḳ. +ını 22, 26, 34

Ḳ. +ını (bu Ḳ.) 25

ḳızıl: kızıl, kırmızı

Ḳ. alma 10

keçe: gece

k. (bir k.) 65

k. (ol k.) 65

kel-: gelmek

k. -ür 43

k. -di 35, 55

k. -ip-men 17

k. -diler 28, 32, 42

k. -ip- miz 57

k. -ip 35

keltür-: getirmek

k. -üp 29

kıl-: gelmek; krş. **kel-**

k. -ür 31

k. -di-ya 14

kir-: girmek

k. -di-ya (kara yerge k.) 5

k. -di (bāg içige k.) 14

k. -di (oğlan altığa k.) 43

k. -ip 14

k. -me (nefsin yoluğa k.) 78

k. -me (şeytān sözige k.) 78

kitāb (A.): kitap

k. +ın 48

kit-: gitmek

k. - ti 79

kiçik: küçük

k. oğlanı 58

k. (uluğ k.) 69

kişi: kimse

k. (kişi haqqın) 38

k. +ni (uşbu k.) 15

könğül: gönül

k. +in tındur- 71

k. +dın (ğuşsa kit-) 79

k. +üm içinde ğuşsa 79

k. +leri kayna- 40

k. +ige (sırrın k. tut-) 39

k. +ingā (fıkr tüş-) 11

k. +inde (mağbül bol-) 39

köp: çok

k. halāyık 42

k. kel- 32

kör-: görmek

k. - erler 54

k. -di 11, 18, 34, 58

k. -di-ya 28

k. -eli (yādın kıla k.) 7

k. -er közi 23

k. -geli 3

k. -geç 15, 29

körme-: görmemek

k.-di 37

k. -sün 1

k. -ünğ 1

k. -üp 20

köz: göz

k. +i 33, 37

k. +i (körüp yörer k.) 20

k. +i (körür k.) 23

k. +ni 3, 31

k. +üm 79

Küfe (y.a.): Küfe

K. +dın 8

kül-: gülmek

k. +diler 32

kün: gün

k. (bir neçe k.) 41

k. (her k.) 43

k. (üç k.) 50

k. + ğaça (üç k.) 47

M**maḡa:** bana

m. 23, 80

mağbül (A.): makbul, kabul görmüş

m. bol- 39	Muṣṭafā'(k.a.): Hz.
ma'nā (A.): mana, iç yüz	Muhammed Mustafa
m. + sı (rivāyetning m.) 68	M. +ning 1
m. + sın (bu āyetning m.)	mundağ: bunun gibi, böyle, bu
67	şekilde
m. + sın (bildir-) 66	m. 1, 2, 20, 31, 33, 63, 68
meded (A.): yardım	munda : burada
m. bol- 80	m. 25, 57, 60
mektep (A.): mektep, ders	munça: böylece, bu kadar
m. +ğa 43	m. 53
men: ben	muni : bunu
m. 46, 52, 53, 57, 65	m. 39, 76
m. + i 21, 53	mu : mu
m. + ning atam 64	m. (bar m.) 47
mezheb (A): mezhep, gidilen	m. (kaytar m siz) 63, 63
tutulan yol	m. (tapdınız m.) 56
m. 77	mü : mü
m. + i (mü'minlarning m.)	m.siz (biler mü siz) 31
75	mücerred (A.): mücerret
min-: binmek	m. ir-di 9
m. -di 61	müdām (A.): devam eden,
mizāḥ (A.): mizah	sürekli
m. 29, 30, 44	m. 36
mollā (A.): molla	müşkil (A.): müşkil
m. 49, 51, 54, 55	m. 23
m. +ğa (ber-) 43	m. tüş- 51
Muḥammed (k.a.) : Hz.	mü'min (A.): mümin
Muhammed Mustafa	m. + ler 76, 77
M. + ge 77	m. + larning mezhebi 75
muhtaşar (A.): muhtasar,	
kısaltma	N
m. kııl- 7	

nā-mahrem (F. mahrem A.):

mahrem olmayan; mahrem

n. +ni körme- 37

naẓar (A.): bakma

n. kıılma- 37

naẓım (A.): nazım

n. kııl- 80

nefs (A.): nefis

n. +inğ (öl-)78

n. +in yoluğa kirme- 78

nege: niçin; krş. **nige**

n. yığlar-siz 50, 53

ne'ter-(<ne+iter): ne eder, ne yapar

n. - siz 30

ne: ne; krş **ni**

n. (her n. bol-) 25

n. kııl- 24

neçe: nice

n.(bir n. kün) 41

nige: niçin; krş. **nege**

n. 12, 49, 5

nikāh (A.): nikah

n. +ın al- 27

ni: ne;krş **ne**

n. 46

n. kııl- 22

ni'met (A.): nimet

n. 4

Nu'mān (k.a.): Numan, İmam-ı Azam

N. 42, 49, 50, 8

O

oğlan: oğlan, erkek evlat

o. 43, 55, 59, 61, 70

o. (altı yaşar yaş o.) 58

o. (bu o.) 74

o. (ey o.) 49, 51

o. (uşbu o.) 57, 70

o. +nı (bu o.) 56

o. +nı (kiçik o.) 58

o. +ğa 42, 55

o. +nınğ (bu o.) 42

o. +nınğ (altı yaşar o.) 70,

72

oğul: oğlan, çocuk, erkek evlat

o. (bir ir o.) 41

oku-: okumak

o. -dı 66

o. -p 43

ok: ok

o. 45

oltur-: oturmak

o. -dı 58

o. -ğıl 49

o. -up 59, 60

ol-: olmak

o.- up (kahkah o. kül-) 32

ol: o (sıfat)

o. atamnınğ 64

o. Bir ü Bar 9

- o. dem 40, 49,73
 o. ir 18, 19
 o. keçe 65,
 o. zamān 27
oyna-: oynamak
 o. - dı 45

Ö

- ögür-**: çevirmek
 ö. - di (yüzi tirs) 34
öl- : ölmek
 ö. -er 6
 ö. -er- siz 47
 ö. -sün (nefsin) 78
 ö. -mes 7
ölüm: ölüm
 ö. +dın (korkma) 6
ötken: geçen
 ö. zamāndın 8
öt-: geçmek
 ö. -üp-tür (bir neçe kün) 41
öy: ev
 ö. +ge 28
 ö. +ümde 19
özge: başka
 ö. (haṭm-ı Qur‘ān‘ dın ö.)7
 ö. keltür- 29
öz: kendi
 ö. +i 9
‘özü (A. عز ر): özür
 ‘ö. +in ay- 35

P

- pādiṣāh (F.)**: hükümdar, hakan;
 krş **pādşāh**
 p. (bir p.) 44, 46
 p. +ğa (eri p.) 45
 p. 44
pādşāh (F.):hükümdar,
 hakan; krş **pādiṣāh**
 p. 58, 61, 62, 64
 p. +ğa 51
 p. +ım (ay p.) 57
periṣān (F.): perişan
 p. bol- 50
pes (F.): artık, sonra
 p. 81
peygamber (F.):peygamber
 p. + ler sonğıdın 8

R

- rāzī (A.)**: razı, kabul etmiş
 r. bol- 19, 27
 r. kılma- 21
rūḥ (A.): ruh
 r. +ıdın (irenlerniṅ r.) 80
revān (F.): yürüyen, giden;
 akma, akış
 r. 51
 r. (taḥtnı r. tut-) 59
rivāyet (A): rivayet
 r. 47, 51

r. +in tapma- 48, 71

r. +ninğ ma'nāsı 68

r. ber- 57

S

Şābit (k.a.): İmam-ı Azam Ebu Hanifenin babası

Ş. 10, 11, 9

şāhib-cemāl (Fkelimeler A.): güzelliği olan kadın

ş. 18

sal-: salmak, sermek, yaymak

s. -dılar (yerge töşek s.) 28

san'at (A.): sanat, hüner

s. +ın 1

selām (A.): selam

s. ber- 15

sen: sen; krş. **sin**

s. 45, 52

s. (ne dir-s.) 46

sevinç: sevinç

s. +ler al- 72

sin: sen; krş **sen**

s. +din 21

s. +52

sirken-: titremek

s. -di 29

siz: siz

s. 60

s. +ni 17

s. +ge 68

sonğ: son

s. +ıdın (peygamberlerniğ s.) 8

sora-: sormak; krş. **sor-**

s. -dı 49, 50

sor-: sormak; krş. **sora-**

s. -dı 62

s.-sañgız 60

su: su

s. 10

s. (birle kızıl alma) 10

s. + dın 11, 2

sultān (A.): sultan, hükümdar

s. 59

su'al (A.): sual, soru

s. +ın 62

s. +inğa 61

s. sor- 60

söz: söz

s. +i (sözler s.) 23

s. +i (āyet ḥadīş s.) 33

s. +in (ğıybet s. kıılma-) 36

s. + inğni (bu s.) 54

s. + iğe (şeytān s. kirme-)

78

s. + ini (kabūl kııl-)26

sözle-: söylemek

s. - geli tili 20

söz: söz

s. (bu s.) 39

s. +ni 24,

- s. +ni (bir s.) 45
s. +ni bilme- 46
s. +ni tamām kıl- 62
s. +niñg (uşbu s. cevābı) 53
s. +üm 19
s. +üm haṭāsı 35
s. +ümde 81
s. +ler sözi 23
s. (muhtaşar kıl-) 7
s. başığa var- 7
sırr (A.): sır
s. +ın (köñlige tut-) 39
şehir (A.): şehir
ş. +de (uşbu ş.) 44
şerīf (A.): şerefli
ş. kıl- 1, 2
şeyṭān (A.): şeytan
ş. söziğe kirme- 78
şomluḡ (<F şom+luḡ):
uğursuzluk
ş. +ı (yarım alam ş.) 73
ş. kılma- 74
şīr (F.): arslan
ş. bol- 70
şükūr (<A şükṛ): şükūr
ş. kıl- 4

T
taht (A.): taht
t. +dın 62
t. oltur- 58

t. üstide oltur- 59
t. üzre min- 61
t. +ıda 60
t. +ıdın (pādişāh t.) 61
tañg: acayip, tuhaf
t. ‘acāyib ḡal- 69
taḡı: dahi
t. 44
ṭalak (A.): boşanma
t. bol- 46, 52
t. bolma- 68
tamām (A.): tamam, tam, tamamlanmış
t. kıl- 62
t. bol- 79, 81
tap-: bulmak
t. -tı-ya (ārām t.) 40
t. -tı-ya (yol t.) 77
t. -tınḡız mu 56
t. -sam 12
t. -ıp-miz 57
tapma-: bulmamak
t. -madı 48
t. -sañḡ 47
t. -mas (‘ilāc t.) 22
t. -maydur-miz 51
tart-: çekmek
t.-ay (āḡiret ‘azabın t.) 25
taşḡarı: dışarı
t. çık- 29
Tenḡri: Tanrı

T. +din (kork-) 63
tehāret (A.): taharet
 t. kıl- 10
ten (F.): ten, vücut, beden
 t. 2
ti-: demek
 t. -di-ya 36
tik: dik
 t. otur- 49
til: dil
 t. +i (sözlegeli t.) 20
 t. +ni 3
 t. +din 36
 t. 31, 36
tirs: ters
 t. ögür- (yüzni) 34
toğ-: doğmak
 t. - kan Ādem atadın 6
toy: düğün
 t. +lar kıl-27, 42
tur-: durmak, kalkmak
 t. -dum (yanıda) 65
 t. -dı-ya 12
 t. -dı 14
 t. -dı 62
tur-: durmak (yardımcı fiil)
 t. -ur (uşbu t.) 32, 77
 t. -ur (mundağ t.) 68
tut-: tutmak
 t. -ğalı 4
 t. -tı (sırrın könglige t.) 39

t. -ıngız (tahtnı revān) 59
töşek: döşek
 t. sal- 28
tüş-: düşmek, inmek
 t. -ti (könglige fıkır t.) 11
 t. -ti (müşkil t.) 51
 t. -ti (tahtındın t.) 61, 62
tındur- : dindirmek
 t. -dı (könglin t.) 71

U

uluğ: büyük
 u. küçük 69
 u. +ı (imāmlarınñ u.) 75
uyı- : uyumak
 u. -ma!78
uşbu: bu
 u. kızımın 19
 u. kişini 15
 u. oğlan 57, 70
 u. sözñiñ cevābın 53
 u. şehirde 44
 u. turur 32, 77
 u. yerde 71
 u. yigit 28
 u. yörgeñ ādemler 6

Ü

ümme (A.): ümmet
 ü. +in (Muştafā'nınñ ü.)1
 ü. bol- 77

üst: üst
 ü. +ide (taht ü.) 59
üzre: üzere
 ü. (taht ü. min-) 61
ü (F.): ve
 ü. (Bir ü Bar) 9
üç: üç
 ü. kün-ğaça 47
 ü. kün 50
 ü. yaşında 74

V

vakt (A.): vakit
 v. (hoş v bol-) 27
va'llāh (A.): "Allah için, Allah hakkı için"
 v. 6

Y

yād (F.): hatırlama, anma
 y. +ın kıla kör- 7
 y. +ını ay- 3
 y. +ını koyma- (Hak) 36
yalğançı: yalancı
 y. +dur 34
yalbar-: yalvarmak
 y. -ıp 80
yaman: kötü
 y. işge yörme- 38
 y. işlerdin 63
yana: yine
 y. ber- 3
yan: yan, taraf
 y. +ıda tur- 65
 y. +ında (han y.) 69
yarat-: yaratmak
 y. -tı 2, 9
yaraşu: yakışan
 y. cevāb ber- 61

yarlıka-: buyurmak
 y. -p 9
yaruğ: ışık, aydınlık
 y. +ı (dīnimizniñ y.) 75
yarım: yarım
 y. +nı 13
 y. alma 11, 21, 22, 73, 74
yaş: yaş, genç
 y. +(altı yaşar y. oğlan) 58
 y. +ında (üç y.) 74
 y. +ka (altı y. koy-) 73
yaşkına: gencecik
 y. za'ifi 64
yaşa-: yaşamak
 y. -r (altı y. yaş oğlan) 58
 y. -r (alta y. oğlanıñ ismi)
 70
 y. -r (altı y. oğlanıñ) 72
ye-: yemek; krş. **yi-**
 y. -dim 12
 y. -gendin 22
 y. -mese 74
 y. -p 11
yer: yer
 y. +de (uşbu y.) 71
 y. +ge 5
yi-: yemek; krş. **ye-**
 y. -geli 4
 y. -ip-siz 16
yigit: yiğit
 y. 17, 30, 34, 39, 40
 y. köñglinde 39
 y. (bu y.) 15
 y. +ni (ol ir y.) 18
 y. (uşbu y.) 28
yipek: ipek
 y. 40
yok: yok
 y. (közni hem y.) 31

30 y. (ayağ kolu y. bolsa) 23
y. (ayağı hem kolu y.) 20,

y. irdük 2
y. (körür közi y. bolsa) 23
y. (körüp yörer közi y.) 20
y. (mundağ kilür hālī y.) 31
y. (sözlegeli tili y.) 20
y. (sözler sözi y. bolsa) 23
y. (tili y.) 31
y. +dur sözümde haşam 81
y. +tur sözümde haşam 35
y. +tur (ayağı y.) 38
y. +tur (kolu y.) 38
y. +tur (közi y.) 37
y. +tur (tili y.) 36

yol: yol

y. +nı bilmes mü'minler 76
y. tap- 77
y. haklık y. 77
y. +ığa (nefsin y. kirme-)

78

yör-: yürümek

y. -er (körüp y. közi) 20
y. -geli 4
y. -medi (yaman işge y.) 38
y. -üp-men 17
y. -gen (uşbu y. ādemler) 6

yüz: yüz

y. +ini (tirs ögürdi) 34

yıgala-: ağlamak; krş. **yıgla-**

y. -lar- siz 50

yıgdur-: yıgdırmak

y. -dı 47

yıgla- : ağlamak; krş. **yıgala-**

y. -lar-siz 49, 53

yıglaş: ağlaşmak

y. -urlar 48

yıgıl-: yıgılmak, toplanmak

y. -dı 48

y. -dılar 28

Z

za'ife (A.): zayıf, güçsüz; krş.
za'if

z. +ler anası 73

za'if (A.): zayıf, güçsüz; krş.

z. +i 64

zamān (A.): zaman

z. (bir z.) 45

z. +nı (ol z.) 27

z. +dın (burun ötken z.) 8

zarār (A.): zarar

z. +dın (kayt-) 63